

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS MOKYKLA
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

JUSTINAS KAIRYS
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA)

**PROBLEMINIAI (DISKUSINIAI) SUPAPRASTINTŲ BAUDŽIAMOJO PROCESO FORMŲ
TAIKYMO KLAUSIMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Prof. dr. Jolanta Zajančkauskienė

Vilnius, 2024

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
ĮVADAS.....	5
1. SUPAPRASTINTO BAUDŽIAMOJO PROCESO FORMŲ BENDROJI CHARAKTERISTIKA	11
1.1. Supaprastinto baudžiamojo proceso samprata, reikšmė ir paskirtis	11
1.2. Supaprastinto baudžiamojo proceso formų modeliai	16
1.2.1. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas.....	18
1.2.2. Pagreitinimas procesas	20
1.3. Supaprastinto baudžiamojo proceso formų Lietuvoje teisinis reguliavimas ir taikymo sąlygos.....	22
1.3.1. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitinto proceso teisinis reguliavimas	22
1.3.2. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygos.....	24
1.3.1. Pagreitinto proceso taikymo sąlygos.....	27
2. TEISMO BAUDŽIAMOJO ĮSAKYMO PRIĖMIMO PROCESO PROBLEMINIAI ASPEKTAI	31
2.1. Bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimas, nesant įtariamojo neprieštaravimo užbaigti procesą šia forma	33
2.2. Bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimas, kai bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios	35
2.3. Bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimas, kai tinkamai nėra išspręstas žalos atlyginimo klausimas	38
2.4. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygų pažeidimų ištaisymo galimybės, neperduodant bylos prokurorui ir teisminei nagrinėjimui.....	41
3. PAGREITINTO BAUDŽIAMOJO PROCESO PROBLEMINIAI KLAUSIMAI.....	45
3.1. Bylos perdavimas prokurorui BPK 429 straipsnio 2 dalies pagrindu, kai be svarbių priežasčių į teismo posėdį neatvyksta kaltinamasis	47
3.2. Teismo sprendimas atmesti pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, taikant BPK 428 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 3 dalies nuostatas	52
3.3. Bylos perdavimas prokurorui BPK 429 straipsnio 2 dalies pagrindu, kai bylos aplinkybės nėra aiškios...54	
IŠVADOS.....	62
PASIŪLYMAI	64
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	65
ANOTACIJA	72
ANNOTATION	73
SANTRAUKA	74
SUMMARY	75

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	76
--	----

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas – „BPK“;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas – „BK“;
3. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymais patvirtintos rekomendacijos – „Rekomendacijos“;
4. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. įsakymu Nr. I-230 patvirtintos Rekomendacijos dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu – „Rekomendacijos dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu“;
5. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. Nr. I-137 įsakymu patvirtintos Rekomendacijos dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka – „Rekomendacijos dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka“.

ĮVADAS

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso¹ (toliau – ir BPK) 1 straipsnio 1 dalis įtvirtina baudžiamojo proceso paskirtį – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Atsižvelgiant į išdėstytą nuostatą, pastebėtina, kad jau pačiame pirmame BPK straipsnyje pabrėžiamas baudžiamojo proceso greitumo principas. Teisė į pagrįstos trukmės procesą taip pat numatyta Europos Sąjungos teisėje – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje², Lietuvos Respublikos ratifikuotose tarptautinėse sutartyse – Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte³, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje⁴. Galima teigti, kad siekiant įgyvendinti šį principą, užtikrinant baudžiamojo proceso greitumą ir racionalų žmoniškųjų bei materialųjų išteklių panaudojimą, ne visais atvejais tiriant ir (ar) teisme nagrinėjant nusikalstamas veikas yra tikslinga taikyti bendrąjį baudžiamojo proceso modelį⁵.

Atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, pavojingumą, tyrimo sudėtingumą, BPK yra numatyta galimybė baudžiamąjį procesą įgyvendinti, taikant greitesnes ir ekonomiškesnes supaprastintas baudžiamojo proceso formas. BPK XXXI skyriuje yra įtvirtintos dvi supaprastinto baudžiamojo proceso formos – tai teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas bei pagreitintas procesas. Nors nuolat vyksta diskusijos dėl galimos supaprastintų procesų plėtros⁶, tačiau šiame darbe, be trumpos apžvalgos apie užsienyje taikomus supaprastintų baudžiamojo proceso formų modelius, plačiau šis klausimas dėl darbo apimties nebus analizuojamas.

¹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>

² „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

³ „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, LRS, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848>

⁴ „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, LRS, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.114048>

⁵ Pavyzdžiui, G. Goda, „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos.“ *Teisė* 65 (2007):50-52, <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB0001:J.04~2007~1367164029710/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

⁶ Pavyzdžiui, R. Jurgaitis, „Sandėris dėl pripažinimo kaltu arba tiesiog kaltinamojo pripažinimas – galimybė supaprastinti baudžiamąjį procesą“, *Jurisprudencija* 29(21) (2002): 40–48, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3580>
G. Goda, *op cit.*, 58-61.

Nepaisant to, kad BPK supaprastinto baudžiamojo proceso institutas yra įtvirtintas nuo šio kodekso priėmimo dienos, t. y. 2002 metų kovo 14 dienos (įsigaliojo nuo 2003 metų gegužės 1 dienos) ir tiek teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso, tiek pagreitinoto proceso teisinis reglamentavimas ne kartą buvo keistas ar papildytas, tačiau iki šiol galima išvelgti tam tikrų šių supaprastintų baudžiamojo proceso formų reguliavimo ir taikymo problemų, kurios gali sukelti kliūtis šiuos procesus įgyvendinti greitai, ekonomiškai, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų ir užtikrinant proceso dalyvių teises ir teisėtus interesus.

Tiriama problema. Šiame darbe tiriami teisinis reguliavimas ir Lietuvos Respublikos teismų praktika baudžiamosiose bylose, kuriose buvo inicijuotos atitinkamos supaprastinto baudžiamojo proceso formos. Darbe keliami šie probleminiai klausimai:

1. Ar supaprastintų baudžiamojo proceso formų teisinis reguliavimas užtikrina baudžiamojo proceso įgyvendinimą optimaliausiu būdu ir įtariamąjį, kaltinamąjį, kaltinamąjį teises bei teisėtus interesus?
2. Ar taikant esamas supaprastinto baudžiamojo proceso formas teismai vienodai vertina jų taikymo sąlygų pažeidimų reikšmę, kaip priežastį perduoti baudžiamąją bylą prokurorui arba surengti teisminį bylos nagrinėjimą?
3. Ar teismai vienodai ir (ar) ne per plačiai aiškina tam tikrus supaprastinto baudžiamojo proceso formų taikymo kriterijus, bei ar nenukrypsta nuo Lietuvos apeliacinio ir kasacinio teismų praktikos dėl bylos perdavimo į pirmesnę proceso stadiją pagrindu?

Darbo aktualumas, mokslinis naujumas, problemos ištyrimo lygis. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2023 metais ataskaitoje yra nurodyta, kad iš visų 28 868 ištirtų nusikalstamų veikų 2023 metais, ekonomiškesniu procesu ištirta 54 % šių veikų, o prokurorui pasirinkus ekonomiškesnį procesą 7 359 baudžiamosios bylos, t. y. beveik 48 % (iš 15 359), išnagrinėtos priimant baudžiamąjį įsakymą⁷. Panašią situaciją dėl 2023 metais išnagrinėtų baudžiamųjų bylų parodo ir teismų veiklos apžvalga už 2023 metus „Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2023 m.“, kurioje nurodyta, jog teismai 2023 metais teismo baudžiamąjį įsakymą priėmė 7 442 bylose, t. y. apie 48 % visų pirmąja instancija apylinkių ir apygardų teismuose išnagrinėtų baudžiamųjų bylų⁸. Nors paminėtose 2023 metų teismų ir prokuratūros veiklos ataskaitose nėra pažymėta, kokia dalis baudžiamųjų bylų išnagrinėta

⁷ Lietuvos Respublikos prokuratūra, *Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2023 metais ataskaita* (Lietuvos Respublikos prokuratūra, 2024), 6-7, <https://prokuraturos.lt/data/public/uploads/2024/03/2023-m.-ataskaita-galutine.pdf>

⁸ Nacionalinė teismų administracija, *Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2023 m.*, (Nacionalinė teismų administracija, 2024), 52-53, <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2024/03/lietuvos-teismai-ataskaita-2023-m..pdf>

pagreitinto proceso tvarka, tačiau pagal pateiktą statistiką lyginant, koks procentas bylų yra ištiriamas ekonomiškėniu procesu su bylomis išnagrėnėtomis priimant teismo baudžiamąjį įsakymą galima, numanyti, jog bylų išnagrėnėtų pagreitinto proceso tvarka procentas nėra didelis, galimai nesiekiantis 10 %.

Atsižvelgiant į pateiktą statistiką, matyti, kad supaprastinto baudžiamojo proceso institutas yra labai plačiai taikomas ir reikšmingas, ką taip pat patvirtina ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2023-2025 metų strateginiame veiklos plane numatytas tikslas – kuo daugiau ikiteisminių tyrimų užbaigti taikant kuo ekonomiškėsnį procesą⁹. Kita vertus, pagal statistinius duomenis matoma, kad teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas taikomas žymiai dažniau nei pagreitintas procesas, todėl darbe analizuojamos problemos, susijusios pagreitintu procesu turi reikšmės nustatyti ir priežastis, paaiškinančias kodėl pagreitinto proceso forma taikoma santykinai retai. Šiame darbe identifikuotos supaprastinto baudžiamojo proceso formų teisinio reguliavimo ir jo taikymo problemos, susijusios su inicijuotu, bet dėl tam tikrų priežasčių neįgyvendintu teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesu ir pagreitintu procesu yra aktualiosios įstatymų leidėjui ir teisės taikytojui.

Problemos, susijusios su BPK numatytu supaprastintu baudžiamuoju procesu, jo formų teoriniais ir praktiniais taikymo klausimais buvo nagrinėtos Lietuvos autorių teisės moksliniuose darbuose. Reikėtų pažymėti, kad toliau nurodytų autorių darbai buvo publikuoti pakankamai seniai (daugiau nei prieš 5 metus), o juose – problemos, susijusios su teismų išaiškinimais dėl supaprastinto baudžiamojo proceso formų taikymo sąlygų, jų pažeidimų reikšme priimant atitinkamus teismo sprendimus bei kitos šiame darbe analizuojamos problemos, buvo nagrinėtos gana fragmentiškai. Be to, išsamiai nebuvo nagrinėtos ir priežastys, kodėl iš supaprastinto proceso grįžtama į bendrąjį baudžiamąjį procesą, kokie faktoriai tai dažniausiai lemia; nevertinta supaprastinto baudžiamojo proceso trukmė ir panašiai. Todėl aktualu ištirti šiuos klausimus bei pateikti pastarųjų metų supaprastinto baudžiamojo proceso formų taikymo problemų tendencijas.

Supaprastinto baudžiamojo proceso formų taikymo problemos nagrinėtos R. Jurgaičio, R. Ažubalytės ir J. Zajančkauskienės 2011 metų vadovėlyje „Specifinės baudžiamojo proceso rūšys“¹⁰, šiuo atžvilgiu paminėtinas ir autorių R. Ažubalytės, R. Jurkos, M. Šalčiaus, J. Zajančkauskienės darbas

⁹ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. vasario 3 d. įsakymu Nr. I-34 patvirtintas „Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros 2023-2025 metų strateginis veiklos planas““, Lietuvos Respublikos prokuratūra, žiūrėta 2023 m. balandžio 23 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2023/02/2023-2025-m.-svp-2023-02-03-nr.-i-34.pdf>

¹⁰ R. Ažubalytė, R. Jurgaitis ir J. Zajančkauskienė, *J. Specifinės baudžiamojo proceso rūšys* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16822/9789955193777.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

– 2014 metais išleista metodinė priemonė „Baudžiamojo proceso teisė“¹¹. Bene plačiausiai supaprastinto baudžiamojo proceso formų taikymo problemos nagrinėtos R. Jurgaičio¹² darbuose. Taip pat paminėtini R. Ročio¹³, D. Prankos¹⁴, G. Godos¹⁵, P. Ancelio¹⁶ darbai.

Baigiamojo darbo reikšmė. Kaip jau minėta anksčiau, tema yra aktuali įstatymų leidėjui diskutuojant dėl supaprastinto baudžiamojo proceso formų reguliavimo tobulinimo bei teisės taikytojui. Darbe išdėstytos bei išanalizuotos problemos, susijusios su teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso bei pagreitinto proceso teisiniu reglamentavimu, jo taikymu, nustatant priežastis kodėl baudžiamasis procesas inicijuotas šiomis supaprastinto baudžiamojo proceso formomis nebuvo įgyvendintas. Darbe pateikti siūlymai dėl BPK XXXI skyriuje įtvirtinto supaprastinto baudžiamojo proceso formų teisinio reguliavimo pokyčių bei identifikuotos ir išanalizuotos jo taikymo problemos, pateikti sprendimo būdai padės ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokurorams, teismams veiksmingiau įgyvendinti supaprastinto baudžiamojo proceso formas.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Sistemiškai išanalizuoti supaprastinto baudžiamojo proceso formų teisinį reguliavimą, nustatyti bei įvertinti jo taikymo problemas ir pasiūlyti jų sprendimų būdus. Šio tikslo įgyvendinimui ir visapusiškam temos išnagrinėjimui iškelti šie uždaviniai:

1. Išnagrinėti supaprastinto baudžiamojo proceso sampratą, reikšmę, paskirtį, formas bei šio proceso teisinį reguliavimą ir taikymo sąlygas Lietuvoje;
2. Išanalizuoti teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo probleminius aspektus;
3. Ištirti pagreitinto baudžiamojo proceso taikymo probleminius klausimus;
4. Nurodyti supaprastinto baudžiamojo proceso formų teisinio reglamentavimo tobulinimo galimybes.

¹¹ R. Ažubalytė ir kt. *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė*. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), <https://repository.mruni.eu/handle/007/16951>

¹² R. Jurgaitis, „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“, (daktaro disertacija, Vilniaus teisės universitetas, 2004); R. Jurgaitis, „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprastojo nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos.“, *Jurisprudencija : mokslo darbai*, Nr. 6 (2008): 67-75, <https://repository.mruni.eu/handle/007/12123>; R. Jurgaitis, „Ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teoriniai ir praktiniai aspektai.“, *Jurisprudencija : mokslo darbai*, Nr. 75 (2005): 23-29, <https://repository.mruni.eu/handle/007/12884>

¹³ R. Ročys, „Problems of applying of the court’s penal order’s institute in the criminal procedure law of Lithuania.“, *Teisės apžvalga*, Nr. 1 (2016): 124-45, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/2e048714-886e-4f30-bf6f-12c337690ae6/content>

¹⁴ D. Pranka, „Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso problemos ir tobulinimo perspektyvos.“, *Jurisprudencija : mokslo darbai*, 2017, 339-58, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4707>

¹⁵ Goda, *supra note*, 5: 50-63.

¹⁶ P. Ancelis, *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas* (Vilnius: Saulelė, 2007).

Tyrimo ribos. Šiame darbe analizuojami laikotarpiu nuo 2018 metų sausio 1 dienos iki 2024 metų kovo 31 dienos priimti teismų sprendimai baudžiamosiose bylose, kuriuose buvo inicijuotas supaprastintas baudžiamasis procesas. Atitinkamai, laikotarpiu nuo 2018 metų sausio 1 dienos iki 2021 metų gruodžio 31 dienos priimti teismų sprendimai bylose, kuriuose teiktas prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, o laikotarpiu nuo 2022 metų sausio 1 dienos iki 2024 metų kovo 31 dienos – teismų sprendimai baudžiamosiose bylose, susijusiose su teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesu.

Darbe taikomi metodai:

1. *Abstrakcijos* metodo pagalba kaip atskiras objektas darbe išskiriamas supaprastintas baudžiamasis procesas ir išdėstoma jo sąvoka.
2. *Sisteminės analizės* metodu supaprastinto baudžiamojo proceso formos, t. y. teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas ir pagreitintas procesas analizuojamos, kaip skirtingos sistemos, kurios išskaidomos į atskirus nagrinėtinius objektus, vėliau šiuos objektus sujungiant į vientisą sistemą. Taip pat šio metodo pagalba supaprastintos baudžiamojo proceso formos nagrinėjamos kaip objektai (dalys) platesnio – baudžiamojo proceso atžvilgiu.
3. *Apibendrinimo* metodu šio darbo poskyriuose arba skyriuose išdėstyta medžiaga sujungiama į visumą, pateikiant atitinkamos dalies (poskyrio arba skyriaus) apibendrinimą su išvadomis.
4. *Dokumentų analizės* empirinio metodo pagalba, atsitiktinės atrankos būdu (kokybinė imtis) tiriamu laikotarpiu darbe analizuojami 25 teismų sprendimai 23 baudžiamosiose bylose, kuriuose buvo inicijuotas supaprastintas baudžiamasis procesas.

Tyrimo struktūrą sudaro įvadas, dėstomoji dalis bei išvados ir pasiūlymai: 1) Įvade nurodoma tiriamą problemą, darbo aktualumas, mokslinis naujumas, problemos ištyrimo lygis, darbo reikšmė. Taip pat apibrėžiamas tyrimo tikslas ir uždaviniai, nustatomos tyrimo ribos. Galiausiai, pateikiami darbe taikomi metodai, tyrimo struktūra ir ginamieji teiginiai; 2) Dėstomoji dalis sudaryta iš III skyrių. I skyrius priskirtinas bendrajai daliai, o II ir III skyriai – specialiajai daliai. I skyriuje atskleidžiama supaprastinto baudžiamojo proceso bendroji charakteristika, remiantis mokslininkų susisteminta teorine medžiaga, teisės aktais ir teismų praktika. II ir III skyriuje nagrinėjamos atitinkamai teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitinoto procesų problematikos, analizuojant teismų sprendimus baudžiamosiose bylose, kuriuose buvo inicijuotos šios supaprastinto baudžiamojo proceso formos; 3) Išvadose ir pasiūlymuose apibendrinami tyrimo rezultatai, įvertinama ar pavyko pasiekti tyrimo tikslą,

uždavinius bei ar pasitvirtino ginamasis teiginys. Pateikiami pasiūlymai kaip patobulinti esamą supaprastinto baudžiamojo proceso reglamentavimą.

Ginamieji teiginiai.

1. Esamas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pagreitinto proceso teisinis reglamentavimas turi trūkumų, kurie tam tikrais atvejais neleidžia veiksmingai užtikrinti baudžiamojo proceso įgyvendinimo optimaliausiu būdu ir įtariamą, kaltinamą, kaltinamą teisių bei teisėtų interesų.

2. Teismai tam tikriems šių supaprastinto proceso formų sąlygų pažeidimams suteikia išskirtinę reikšmę priimant sprendimą perduoti baudžiamąją bylą prokurorui arba surengti teisminį bylos nagrinėjimą.

3. Teismai skirtingai ir (ar) per plačiai interpretuoja tam tikrus baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pagreitinto proceso taikymo kriterijus bei nukrypsta nuo Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl bylos perdavimo į pirmesnę proceso stadiją pagrindų.

1. SUPAPRASTINTO BAUDŽIAMOJO PROCESO FORMŲ BENDROJI CHARAKTERISTIKA

1.1. Supaprastinto baudžiamojo proceso samprata, reikšmė ir paskirtis

Prieš atskleidžiant supaprastinto baudžiamojo proceso sampratą, visų pirma, reikėtų išsiaiškinti, kas yra procesinė forma. G. Goda procesinę formą apibrėžia kaip vieną iš kertinių baudžiamojo proceso teisės teorinių sąvokų, nurodydamas, kad: „procesinė veikla, skirta nusikalstamoms veikoms atskleisti, veiką padariusiam asmeniui išsiaiškinti, visoms reikšmingoms baudžiamajai bylai aplinkybėms nustatyti, yra įsprausta į įstatymo nustatytus rėmus. Griežti formos reikalavimai turi garantuoti, kad baudžiamojo proceso metu nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės, o baudžiamojoje byloje priimami sprendimai būtų grindžiami patikimais įrodymais. Antra vertus, formos reikalavimai turi būti griežtai formalizuoti tik tais atvejais, kai tai turi prasmę. Tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas turi būti vadovaujama normomis, kurios baudžiamojo proceso tikslus padeda pasiekti kuo greičiau ir mažesnėmis fizinėmis, intelektinėmis ir finansinėmis sąnaudomis.“¹⁷ Šio darbo autoriaus vertinimu, iš lietuvių mokslininkų išsamiausia, atitinkanti šiuolaikinio baudžiamojo proceso terminologiją, procesinės formos samprata yra pateikta R. Jurgaičio, tai apibūdinant, kaip įstatymo numatytas taisyklės ir teismų precedentuose įtvirtintus jų taikymo išaiškinimus, įpareigojančius atlikti proceso veiksmus bei priimti sprendimus, laikantis tam tikro nuoseklumo, sąlygų ir tvarkos¹⁸.

Kita vertus, didelis nusikalstamų veikų ir jų padarymo aplinkybių kiekis bei įvairovė, skirtingas veikas padariusių asmenų statusas, lemia tai, kad vienos bendros baudžiamojo proceso formos įtvirtinimas ir taikymas neužtikrina veiksmingos nusikalstamumo kontrolės. Atsižvelgiant į tai, baudžiamojo proceso forma yra skirstoma į bendrąją, kuri taikoma tirti ir nagrinėti didžiąją dalį nusikalstamų veikų, bei specifines – skirtas tirti ir nagrinėti baudžiamąsias bylas su tam tikrais ypatumais¹⁹. Šį baudžiamojo proceso formos skirstymą R. Jurgaitis apibrėžia, kaip: „baudžiamojo proceso diferenciacija – tai konstituciškai pagrįstas baudžiamojo proceso formos skaidymas į bendrąją ir specifinę (-es) baudžiamojo proceso formą (-as), atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pavojingumą,

¹⁷ Goda, *supra note*, 5: 50.

¹⁸ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančkauskienė, *supra note*, 10: 16.

¹⁹ *Ibid.*, 17.

padarymo aplinkybių pobūdį, nusikalstamas veikas padariusių asmenų statusą ir kitus reikšmingus kriterijus, siekiant racialesnio bei veiksmingesnio baudžiamojo proceso paskirties įgyvendinimo.²⁰

Baudžiamojo proceso formų skirstymas į bendrąją ir specifines Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nėra tiesiogiai įtvirtintas, tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje ne kartą pasisakyta dėl galimumo diferencijuoti baudžiamąjį procesą. Šiuo atveju galima išskirti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 metų sausio 16 dienos nutarimą, kuriame iš esmės buvo konstatuota, kad Konstitucija nedraudžia, kaip išimtis iš bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio, įtvirtinti skirtingas baudžiamojo proceso formas²¹. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad: „įstatymų leidėjas įstatymu gali nustatyti skirtingas baudžiamojo proceso rūšis, kartu ir baudžiamojo proceso ypatumus tiriant tam tikras nusikalstamas veikas ir (arba) nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas, *inter alia* skirtingas tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo taisykles, baudžiamojo proceso dalyvių teisinio statuso ypatumus ir kt.“²² Tokią pat poziciją Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išreiškė ir 2008 metų sausio 24 dienos nutarime, kuriame buvo pasisakyta dėl Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme numatyto teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso reglamentavimo²³.

Supaprastintas baudžiamasis procesas, pagal R. Ročį „kaip alternatyva bendrajam baudžiamojo proceso modeliui Europos šalyse įtvirtintas tam, kad įstatymų leidėjas ir teisės taikytojas (pavyzdžiui, teismai) galėtų reguliuoti progresuojančius socialinius ir ekonominius santykius, kurie įgauna įvairias formas, išspręsti problemas, susijusias su dideliais subjektų, taikančių teisę, darbo krūviais, valstybės išlaidomis, augančiu nusikalstamų veikų skaičiumi.“²⁴

„Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma – tai viena iš specifinių baudžiamųjų procesinių formų, pagal kurią yra tiriamos ir nagrinėjamos įstatymu apibrėžtos nusikalstamos veikos, laikantis bendrų baudžiamojo proceso normų, su išimtimis, kurios leidžia paspartinti ir kitaip optimizuoti baudžiamąjį procesą, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų bei procesinių garantijų.“²⁵

Mokslinėje literatūroje yra skiriami formalieji ir vertinamieji supaprastinto baudžiamojo proceso formų požymiai. Formalieji požymiai yra siejami su Lietuvos Respublikos baudžiamojo

²⁰ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančkauskienė, *supra note*, 10: 18.

²¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas byloje Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05“, LRKT, žiūrėta 2024 m. gegužės 17 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>

²² *Ibid.*

²³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas byloje Nr. 45/06“, LRKT, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content>

²⁴ Ročys, *supra note*, 13: 125-126

²⁵ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančkauskienė, *op. cit.*, 39.

kodekso²⁶ (toliau – ir BK) atitinkamuose straipsniuose įtvirtintomis nusikalstamų veikų sudėtimis, kurias BPK leidžia tirti ir nagrinėti supaprastinta tvarka. Vertinamieji požymiai – tai veiksniai, lemiantys greitesnę bei paprastesnę baudžiamosios bylos tyrimą ir nagrinėjimą. Pavyzdžiui, nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių (padarymo vieta, būdas, padariniai ir panašiai) aiškumas, proceso dalyvių pozicija dėl proceso baigties supaprastinta tvarka, galimybės sklandžiai išnagrinėti ir priimti atitinkamus sprendimus dėl byloje sprendžiamų klausimų (kaip pavyzdžiui, žalos atlyginimas, turto konfiskavimas) ir kita²⁷. Pagal šiuos požymius R. Jurgaitis supaprastintą baudžiamąją procesinę formą apibrėžia kaip: „formaliųjų ir vertinamųjų požymių visumos pagrindu egzistuojantį baudžiamojo proceso institutą, kurį sudarančių baudžiamojo proceso normų tikslas yra kuo spartesnis ir veiksmingas baudžiamojo proceso paskirties įgyvendinimas.“²⁸

G. Goda panašiai apibūdina supaprastintą baudžiamąjį procesą: „supaprastintas baudžiamasis procesas – nusikalstamų veikų tyrimo bei baudžiamųjų bylų nagrinėjimo procedūra, kurios metu ikiteisminis tyrimas ir (ar) bylos nagrinėjimas teisme atliekamas per itin trumpą laiką, atsisakoma atskirų proceso etapų ar stadijų, arba jos iš esmės sutrumpinamos, paprastesne tvarka atliekami atskiri proceso veiksmai.“²⁹

Užsienio literatūroje galima rasti supaprastinto baudžiamojo proceso apibūdinimą kaip baudžiamosios bylos nagrinėjimo procedūrą, kuri yra skirta optimizuoti proceso taisykles ir teisingumą įgyvendinančių institucijų veiklą, tuo pačiu užtikrinant pagrindines asmens teises bei procesines garantijas³⁰. Taip pat ir kaip baudžiamojo proceso formą, kurios pagrindas yra reikšmingas baudžiamosios procesinės veiklos supaprastinimas, galintis pasireikšti proceso nutraukimu (net jei ir yra pagrindas jį tęsti), tam tikrų būtinų proceso etapų supaprastinimu ar jų atsisakymu, jei tai netrukdo pasiekti užsibrėžtų proceso tikslų, arba viso proceso supaprastinimu, taip sutrumpinant bylos nagrinėjimo laiką³¹.

Taigi supaprastintą baudžiamąjį procesą galime apibūdinti kaip specifinę įstatymu apibrėžtą nusikalstamų veikų tyrimo ir nagrinėjimo procedūrą, kuria, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų

²⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, LRS, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>

²⁷ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančkauskienė, *supra note*, 10: 42-45.

²⁸ *Ibid.*, 41-42.

²⁹ Gintaras Goda, Marcellis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 559.

³⁰ Galina Rusman, „Incentive Forms of Court Proceedings as an Element of the Transformation of the Criminal Process“, *International Journal of Law in Changing World* 1, 1 (2022): 10, <https://ijlcw.emnuvens.com.br/revista/article/view/14/4>

³¹ Sandra Kaijam, „Criminal procedural form and its differentiation“, *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences & Arts SGEM*, (2018): 137.

bei procesinių garantijų, sutrumpinamas ir optimizuojamas baudžiamasis procesas, atsisakant arba supaprastinant tam tikrus proceso etapus, stadijas ar procesinius veiksmus.

Supaprastinto baudžiamojo proceso reikšmė gali būti paremta ne tik jau anksčiau minėtu Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintu proceso greitumo principu, bet ir atsižvelgiant į siekį užtikrinti optimalią procesinę formą, kuri reiškia, „kad teisingumas baudžiamosiose bylose turi būti įgyvendinamas mažiausiomis procesinėmis sąnaudomis“, tačiau „ikiteisminio tyrimo bei teismo nagrinėjimo optimalumas turėtų būti pasiektas ne procesinių sprendimų kokybės sąskaita, bet, priešingai, keliant jų teisėtumą ir pagrįstumą.“³² Todėl buvo manoma, kad 2002 metais Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse „buvo „palengvinta“ procesinė forma įprastame bylų procese ir padaryta esminių pakeitimų diferencijuojant proceso formą, t. y. kokybiškai naujai sukonstruotas supaprastintas procesas.“³³ Kaip ir buvo akcentuota anksčiau, šių dienų Lietuvos baudžiamojo proceso praktika patvirtina, kad taikant supaprastintas baudžiamojo proceso formas, jau nemaža dalis, t. y. apie 50 % baudžiamųjų procesų baigiami daug greičiau ir efektyviau³⁴.

Be to, svarbu paminėti, kad supaprastinta baudžiamojo proceso forma padeda įgyvendinti ir Europos Sąjungos teisėje bei Lietuvos Respublikos ratifikuotose tarptautinėse sutartyse įtvirtiną asmens teisę į pagrįstos trukmės procesą. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis numato, kad kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo byla per kiek įmanoma trumpesnę laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas³⁵. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 3 dalies c punktas įtvirtina, kad asmuo būtų teisiamas be nepateisinamo delsimo³⁶. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje yra numatyta, kad kai yra sprendžiamas asmeniui pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad byla per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas³⁷.

Supaprastinto baudžiamojo proceso reikšmė buvo akcentuojama ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1987 metų rugsėjo 17 dienos rekomendacijose Nr. R(87)18 „Dėl baudžiamosios justicijos supaprastinimo“, kuriose buvo atkreiptas dėmesys į teismams perduodamų baudžiamųjų bylų, kur gali

³² Goda, *supra note*, 5: 52.

³³ *Ibid.*, 52.

³⁴ Lietuvos Respublikos prokuratūra, *Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2023 metais ataskaita, supra note: 7*; Nacionalinė teismų administracija, *Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2023 m., supra note: 8*.

³⁵ „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, *supra note*, 2.

³⁶ „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, *supra note*, 3.

³⁷ „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *supra note*, 4.

būti skiriamos nedidelės baudmės, skaičiaus didėjimą ir problemas, esančias ilgalaikių baudžiamųjų procesų priežastimi, tai kad tokie procesai diskredituoja baudžiamąją teisę ir daro netinkamą įtaką teisingumo vykdymui. Minėtose rekomendacijose pabrėžiama nauda paspartinti ir supaprastinti baudžiamosios justicijos sistemos darbą, nustatyti principai ir standartai dėl baudžiamojo proceso supaprastinimo galimybių, kuriuos valstybės narės turėtų įgyvendinti³⁸.

Reiktų akcentuoti ir tai, kad baigti baudžiamąjį procesą supaprastinta forma gali būti reikšminga ne vien baudžiamosios justicijos sistemos institucijoms, siekiant proceso ekonomiškumo, teisingo ir greito proceso principų įgyvendinimo ir panašiai, bet ir pačiam įtariamajam, kaltinamajam, išimtinai pragmatiškai, nes pagal BK 64-1 straipsnio 1 ir 2 dalį, jeigu asmuo pripažįsta esąs kaltas ir baudžiamoji byla išnagrinėta pagreitinoto proceso tvarka arba baigta teismo baudžiamuoju įsakymu, nuteistajam skiriama bausmė privalo būti sumažinama vienu trečdaliu. Be abejonės, įtariamasis, kaltinamasis paprastai taip pat turėtų būti suinteresuotas ir greitesne baudžiamojo proceso baigtimi.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodis paskirtis aiškinamas kaip „iš anksto numatytas tikslas“³⁹, taigi supaprastinto baudžiamojo proceso paskirtį galima atskleisti pagal mokslininkų literatūroje apibrėžtus supaprastinto baudžiamojo proceso tikslus. G. Goda nurodo, kad taikant supaprastinto baudžiamojo proceso formą:

- geriau užtikrinimas proceso greitumo principas;
- procesas atpigina, nes trumpiau trunkantis, paprastesnis procesas pareikalauja mažiau lėšų;
- sumažinimas teisėsaugos pareigūnų ir teismų darbo krūvis, todėl daugiau laiko ir energijos galima skirti kitų, įprastinių bylų tyrimui ir nagrinėjimui⁴⁰.

R. Jurgaitis išskiria panašius supaprastinto baudžiamojo proceso tikslus, juos visų pirma siedamas su išimtimis ir būdais optimizuoti procesą – trumpesniais tam tikrų ikiteisminio tyrimo veiksmų ir proceso stadijų terminais arba jų atsisakymu, procesinių garantijų apribojimu ar netgi atsisakymu, nesudėtingose bylose kaltinimo funkcijų vykdymo pavedimu teisėsaugos pareigūnams, kuriems keliami atitinkamai žemesni kvalifikacijos reikalavimai nei prokurorams. Taip pat pagal R. Jurgaitį supaprastinto baudžiamojo proceso tikslai asocijuojami ir su siekiu padaryti procesą veiksmingesnį, sumažinti jo formalizavimą, sudaryti sąlygas įgyvendinti baudžiamojo proceso paskirtį

³⁸ Raimondas Jurka, Svetlana Melničenko ir Irma Randakevičienė, *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje* (Vilnius: Eugrima, 2006), 59.

³⁹ Stasys Keinys, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2021), <https://ekalba.lt>.

⁴⁰ Goda, Kazlauskas ir Kuconis, *supra note*, 29: 559.

panaudojant kuo mažesnes intelektines ir materialiąsias sąnaudas, be kita ko, užtikrinant baudžiamojo proceso principus ir procesines garantijas, sklandų bylos nagrinėjimą teisme⁴¹.

Apibendrinant mokslininkų pateiktus supaprastinto baudžiamojo proceso tikslus, galima daryti išvadą, kad esminė supaprastinto baudžiamojo proceso paskirtis yra nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų, proceso dalyvių teisių bei procesinių garantijų įgyvendinti optimalų, greitą bei veiksmingą baudžiamąjį procesą, racionaliai išnaudojant materialiuosius (ekonominius) ir žmogiškuosius (intelektinius) išteklius.

1.2. Supaprastinto baudžiamojo proceso formų modeliai

Be šiuo metu Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintų teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pagreitinto proceso analogų užsienio valstybėse, supaprastintų baudžiamojo proceso formų modelių gali būti labai įvairių, su tam tikrais konkrečiose šalyse nustatytais ypatumais. Todėl prieš pradėdant nagrinėti Lietuvos baudžiamajame procese reglamentuotus supaprastinto baudžiamojo proceso formų modelius, verta trumpai apžvelgti ir užsienyje taikomus modelius.

Pavyzdžiui, galima detaliau aptarti Estijos Respublikoje taikomas supaprastinto baudžiamojo proceso formas (rūšis), kadangi jos yra net keturios – sutrumpintas procesas (angl. *Abridged procedure*), sutarimo (derybų) procesas (angl. *Plea agreement procedure*), sumarinis procesas (angl. *Summary procedure*) bei pagreitintas procesas (angl. *Fast-track procedure*). Pagreitintas procesas šioje valstybėje yra taikomas kai padaroma nusikalstama veika, už kurią didžiausia skirtina bausmė negali viršyti penkerių metų terminuoto laisvės atėmimo, o teikimas teismui dėl šio proceso inicijavimo yra surašomas itin greitai – per 48 valandas. Be šių ypatumų, Estijos Respublikoje taikomas pagreitintas procesas yra labai panašus kaip ir Lietuvos BPK įtvirtinta tokio pat pavadinimo supaprastinto baudžiamojo proceso forma. Kita vertus, galima išskirti Estijos Respublikos baudžiamojo proceso įstatyme numatytą sutrumpintą procesą (angl. *Abridged procedure*), kuriame dėl ne pačių sunkiausių nusikalstamų veikų (negali grėsti laisvės atėmimas iki gyvos galvos) prokuroro ir kaltinamojo prašymu teismasis posėdis vyksta pagal ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis, tačiau neapklausiant liudytojų, ekspertų ar specialistų. Sumarinis procesas turi panašumų į Lietuvos Respublikoje taikoma baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą, nes pagal teismui pateiktą medžiagą yra priimamas baudžiamasis įsakymas, tačiau jis taikomas tik už tas nusikalstamas veikas, kurių sankcija numato

⁴¹ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 40-41.

piniginės baudos bausmę, todėl šiuo procesu išnagrinėjamų baudžiamųjų bylų skaičius yra sąlyginai mažas (iki 10 procentų), priešingai nei Lietuvoje. Užtat Estijos Respublikoje dėl ne itin sunkių nusikalstamų veikų ir esant proceso dalyvių sutikimui (kaltinamojo, nukentėjusiojo ir (ar) civilinio ieškovo) yra labai plačiai taikomas sutarimo (derybų) procesas. Nukentėjusiojo sutikimo nereikia tais atvejais kai nukentėjusysis, viešojo sektoriaus subjektas ir prokuroras jų vardu yra pateikęs civilinį ieškinį. Šio supaprastinto baudžiamojo proceso modelio esmė yra prokuroro, kaltinamojo ir gynėjo derybos dėl veikos kvalifikavimo, bausmės ir kitų byloje sprendinių klausimų, po kurių pasirašomas susitarimas, teikiamas tvirtinti teismo posėdyje⁴². Sutarimo (derybų) procesas taip pat nagrinėjamas ir tarp Lietuvos mokslininkų diskutuojant apie galimas supaprastinto baudžiamojo proceso formų plėtras⁴³.

Sutarimo (derybų) procesas taip pat egzistuoja ir Kanadoje⁴⁴ bei Nyderlandų Karalystėje⁴⁵. Kanadoje bylos nagrinėjimas taip pat vyksta ir sumarine tvarka dėl nusikalstamų veikų, už kurias didžiausia galima bausmė yra 5000 JAV dolerių ir (ar) dviejų metų terminuotas laisvės atėmimas. Kanadoje sumarinis procesas pasireiškia tuo, kad kaltinamajam teisiama posėdyje pareiškus, kad jis yra kaltas, teisėjas iškart pareina į nuosprendžio priėmimo ir bausmės paskyrimo stadiją⁴⁶.

Nyderlandų Karalystėje be minėto sutarimo (derybų) proceso yra taikomas ir baudžiamojo įsakymo institutas (angl. *punishment order*), kurio įdomus bruožas yra tas, kad jis įgyvendinamas dėl nusikalstamų veikų, už kurias didžiausia bausmė neviršija 6 metų terminuoto laisvės atėmimo, tačiau teismas nėra šio proceso dalyvis. Baudžiamąjį įsakymą šioje valstybėje priima prokuroras, o teismas į procesą įtraukiamas tik tada jei šis įsakymas yra apskundžiamas ir prokuratūra nesutinka su priimto baudžiamojo įsakymo pakeitimu ar panaikinimu⁴⁷. Paminėtina ir Suomijoje taikoma „prisipažinimu pagrįsta procedūra“ (suom. *tunnustamisoikeudenkäynti*), kuri nors ir yra vienintelė šios valstybės baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtinta supaprastinto baudžiamojo proceso forma, tačiau ji laikytina greitesne nei bendrasis baudžiamasis procesas⁴⁸.

⁴² L. Jakuleviečienė ir kt., *Teismo proceso vedimo studija* (Vilnius : Nacionalinė teismų administracija, 2023), 119-120, <https://grants.teismas.lt/wp-content/uploads/2022/11/Teismo-proceso-vedimo-studija.pdf#page=8&zoom=100,72,167>

⁴³ Pavyzdžiui, R. Jurgaitis, *supra note*, 6: 40–48;

G. Goda, *supra note*, 5: 58-61.

⁴⁴ L. Jakuleviečienė ir kt., *op. cit.*, 129.

⁴⁵ *Ibid*, 140.

⁴⁶ *Ibid*, 129

⁴⁷ *Ibid*, 140.

⁴⁸ *Ibid*, 145.

Kalbant apie Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintų supaprastinto baudžiamojo proceso formas (rūšis), t. y. teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą ir pagreitintą procesą, verta skirti šiek tiek dėmesio trumpai užsimeriant apie šių supaprastinto baudžiamojo proceso formų kilmę ir raidą Lietuvoje. R. Jurgaitis atkreipia dėmesį į tai, kad nors Lietuvos baudžiamojo proceso istorijoje buvo ne viena supaprastinta baudžiamojo proceso forma, šiuo metu Lietuvoje egzistuojančių supaprastintų baudžiamojo proceso formų rezultatas, laikytinas tarpukario, tarybinio laikotarpio ir nepriklausomos Lietuvos bei daugiau nei per šimtmetį suformuotų Vakarų Europos valstybių supaprastintų baudžiamojo proceso formų indėliu. Galiojančiame BPK reglamentuoti teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas ir pagreitintas procesas, nors ir laikomi kaip prototipai tarpukario ir tarybinio laikotarpio Lietuvoje buvusių supaprastintų baudžiamojo proceso formų atžvilgiu, tačiau dabartinis jų teisinis reglamentavimas sudaro plačiausias galimybes dėl ne pačių pavojingiausių nusikalstamų veikų supaprastinti baudžiamąjį procesą⁴⁹.

1.2.1. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas

Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas buvo suformuotas Vokietijos imperijos teisėje 1877 metais. R. Ročys pažymi, kad „šiuo metu ši supaprastinto proceso forma, dėl itin plataus taikymo galimybių, Vokietijoje yra pati populiariausia.“⁵⁰ Neminint Lietuvos ir Vokietijos, teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas su kiekviena valstybe būdingomis ypatybėmis yra taikomas ir Lenkijoje, Estijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir kai kuriose kitose romanų-germanų baudžiamojo proceso teisės tradicijas puoselėjančiose valstybėse⁵¹.

Lietuvos teismo baudžiamojo įsakymo procesas yra reglamentuotas BPK XXXI skyriaus „Bylų supaprastintas procesas“ pirmajame skirsnyje. Šio proceso esmė – supaprastintos bylų pirmosios instancijos teisme procedūros. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso komentare yra nurodyta, kad „teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas – tai proceso užbaigimo forma, leidžianti pagreitinti sprendimo baudžiamojoje byloje priėmimą bei atpiginti procesą. Procesas tampa greitesniu ir atitinkamai mažai kainuoja valstybei dėl to, kad nėra rengiamas bylos nagrinėjimas teisme –

⁴⁹ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 39.

⁵⁰ Ročys, *supra note*, 13: 126-127.

⁵¹ R. Jurgaitis, „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprastojo nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos.“, *Jurisprudencija : mokslo darbai*, Nr. 6 (2008): 67-68.

baudžiamąjį įsakymą teisėjas surašo vien tik susipažinęs su jam pateiktais proceso dokumentais.⁵² R. Jurgaitis, nagrinėdamas teismo baudžiamojo įsakymo proceso ypatumus, pažymi, kad „panaši supaprastinta baudžiamoji procesinė forma buvo tarpukario Lietuvos baudžiamajame procese. Apie ją po Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimo, dar 1992 m., kalbėdamas apie baudžiamųjų bylų sumarinį procesą, pirmasis priminė doc. dr. M. Kazlauskas⁵³. D. Pranka analizuodamas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso problemas ir tobulinimo perspektyvas, nurodė, kad „Lietuvos baudžiamojo įsakymo procesas, kaip ir analogiški užsienio supaprastinti procesai, yra paremtas koncepcija, kad baudžiamojo proceso paskirtis yra įgyvendinama be bylos nagrinėjimo teisme, kur laikomasi visų baudžiamojo proceso principų ir procesinių garantijų. Taigi esminis šio supaprastinto proceso požymis yra vienos iš baudžiamojo proceso stadijų eliminavimas.“⁵⁴ Paminėtina ir tai, kad „baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas, kartais vadinamas rašytiniu procesu, nors toks visiškai ir nėra, kadangi ikiteisminio tyrimo stadijoje atliekami ir žodiniai veiksmai, pavyzdžiui apklausos.“⁵⁵

Vis dėlto teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese nėra visiškai eliminuojama teismo nagrinėjimo stadija⁵⁶, tačiau kaip ir paminėta anksčiau, ji yra rašytinio pobūdžio, t. y. teismas nerengia teismo posėdžio, byloje nėra surašytas kaltinamasis aktas, tačiau vietoje jo teismas nagrinėja prokuroro pateiktą pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Atsižvelgiant į tai, gali kilti abejonės, ar šiame procese nėra pažeidžiami arba apribojami baudžiamojo proceso principai, kaip rungtinyškumas, viešumas, tiesioginis įrodymų nagrinėjimas ir panašiai. Šiuo atveju galima teigti, kad baudžiamojo proceso principų taikymas išimtinai priklauso nuo proceso dalyvių valios. Aptariamam klausimui gana aiškiai yra pasisakęs Europos Žmogaus Teisių Teismas bei Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismas dar 1980 metų vasario 27 dienos bylos *Deweer v. Belgium* sprendime nurodė, kad teisė į teismą, kuri yra sudedamoji teisės į teisingą bylos nagrinėjimą dalis, baudžiamosiose bylose nėra absoliuti. Kaltinamojo atsisakymas į bylos nagrinėjimą teisme, turintis neabejotiną naudą jam pačiam ir teisingumo vykdymui, savaime nepažeidžia Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁵⁷.

⁵² Gintaras Goda ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso komentaras* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 478.

⁵³ Jurgaitis, *supra note*, 51: 67.

⁵⁴ Pranka, *supra note*, 14: 343.

⁵⁵ Goda ir kt., *op. cit.*, 479.

⁵⁶ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 57.

⁵⁷ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1980 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Deweer v. Belgium*, peticijos Nr. 6903/75“, HUDOC, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57469%22%5D%7D>

Taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, sprenddamas klausimą dėl BPK 425 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 2008 metų sausio 24 dienos nutarime konstatavo, kad: „įstatymų leidėjas, nustatydamas baudžiamojo proceso rūšis kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtis, gali, paisydamas Konstitucijos, baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad baudžiamojo proceso paskirtis būtų įgyvendinama teisėjui vienasmeniškai priimant sprendimą pagal prokuroro atitinkamame procesiniame dokumente, kuriuo užbaigiamas ikiteisminis tyrimas, suformuluotą valstybinį kaltinimą bei išsamiai ir nešališkai surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, jeigu bylos aplinkybės yra aiškios (nekeliančios abejonių) ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo sutinka su tokio proceso taikymu.“⁵⁸ Minėtame nutarime taip pat buvo pabrėžta, kad: „toku atveju turi būti nustatytos pakankamos ir veiksmingos procesinės garantijos, užtikrinančios *inter alia* asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, teisę į gynybą, teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas, teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą.“⁵⁹

Galiausiai reikėtų užsiminti, kad pagal BPK 41 straipsnį, teismo baudžiamasis įsakymas yra nuosprendis, t. y. lemia tas pačias teises pasekmes ir yra vykdomas kaip nuosprendis⁶⁰. Pagal BPK 422 straipsnio 2 dalį, teismo baudžiamasis įsakymas yra neskundžiamas. Kaip teisingai pabrėžia ir R. Jurgaitis, „įsiteisėjus teismo baudžiamajam įsakymui ir kilus abejonėms dėl jo teisėtumo ir (arba) pagrįstumo, nėra galimybių jų pašalinti nei apeliacinio, nei kasacinio proceso tvarka⁶¹. R. Ročys taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad: „nors ir Lietuvos Aukščiausias Teismas formuoja teismų praktiką, baudžiamojo įsakymo priėmimo procese jis jokios rolės ne vaidina, kadangi šiam teismui baudžiamasis įsakymas yra neskundžiamas. <...> Visi trūkumai, susiję su šiuo procesu gali būti pašalinti tik keičiant ar papildant atitinkamas BPK normas.“⁶²

1.2.2. Pagreitintas procesas

Pagreitintas procesas – antra (greta teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso) supaprastinto baudžiamojo proceso forma. Pagreitinto proceso institutas daugeliu savybių labai panašus

⁵⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas byloje Nr. 45/06“, LRKT, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content>

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Goda ir kt., *supra note*, 52: 479.

⁶¹ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 71.

⁶² Ročys, *supra note*, 13: 128.

į sumarinio proceso institutą, kuris buvo įtvirtintas Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme 1961 metais⁶³. R. Jurgaitis pažymi, kad „vienas pagrindinių skirtumų tarp pagreitinato proceso ir anksčiau galiojusio sumarinio proceso yra tas, kad pagreitintas procesas yra dar labiau orientuotas į spartesnį teisingumo įgyvendinimą, nes skirtingai nei sumariniame procese, jame pagal BPK 426 straipsnio 2 dalį prokurorui yra palikta diskrecinė teisė, atsižvelgiant į konkrečios nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, atlikti ikiteisminį tyrimą ar apsieiti be jo. Sumariniame procese bet kuriuo atveju buvo būtinas parengtinis tyrimas, o teismui turėjo būti pateikiama visa ikiteisminio tyrimo medžiaga.“⁶⁴

Pagreitintas procesas yra reglamentuotas BPK XXXI skyriaus „Bylų supaprastintas procesas“ antrajame skirsnyje. Šio proceso esmė – supaprastintos ikiteisminio tyrimo procedūros. Pagreitintame procese ikiteisminis tyrimas yra svarbus bei reikalingas tik tiek, kiek ši būtinumą įžvelgia prokuroras. Ši svarba ir reikšmė gali būti sietina su tuo, kad „viena vertus, šie duomenys gali būti svarbūs, siekiant sustiprinti prokuroro poziciją, kai reikia įtikinti teismą užbaigti procesą pagreitinato proceso tvarka. Kita vertus, renkant tam tikrus duomenis gali būti užtikrinamas sklandus nagrinėjimas teisme.“⁶⁵ R. Jurgaitis nurodo, kad „pagreitintas procesas – tai supaprastinta baudžiamoji procesinė forma, taikoma apylinkės teismui teisingoms baudžiamosioms byloms dėl nusikalstamų veikų, kurių padarymo aplinkybės yra aiškios, prokurorui suteikiant galimybę kreiptis į teismą dėl bylos nagrinėjimo teisme ne vėliau kaip per Baudžiamojo proceso kodekso nustatytą terminą, nepateikiant jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos arba tik tą, kuri prokuroro nuožiūra yra būtina sklandžiam nagrinėjimui teisme.“⁶⁶

Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese baudžiamasis procesas paspartinamas atsisakant bylos nagrinėjimo teisiama jame posėdyje, o pagreitintame procese proceso stadijos nėra eliminuojamos, tačiau imamasi priemonių, kad kiekviena stadija truktų kuo trumpiau. Tai ir yra esminis skirtumas tarp šių supaprastintų baudžiamojo proceso formų.⁶⁷ Atsižvelgiant į tai, matyti, kad teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pagreitinato proceso supaprastinimas yra paremtas skirtingomis koncepcijomis. Šiuo atveju, baudžiamojo proceso paskirtis pagreitintame procese įgyvendinama teismo nagrinėjimo metu, tačiau išimtytis iš bendros tvarkos numatytos ne vien šioje stadijoje, bet ir ikiteisminio tyrimo metu⁶⁸.

⁶³ Goda ir kt., *supra note*, 52: 504.

⁶⁴ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 80.

⁶⁵ *Ibid.*, 81.

⁶⁶ *Ibid.*, 77.

⁶⁷ Goda ir kt., *op. cit.*

⁶⁸ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *op. cit.*

Baudžiamoji byla pagreitinto proceso tvarka vyksta laikantis bendrųjų bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme taisyklų su išimtimi, jog vietoj kaltinamojo akto, įrodymų tyrimo pradžioje prokuroras skaito pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Todėl teismas nagrinėdamas bylą pagreitinto proceso tvarka gali apklausti proceso dalyvius, rinkti įrodymus, skirti ekspertizes ir panašiai, t. y. turi teisę atlikti bet kokį procesinį veiksmą, o bylą išnagrinėjęs priimti tokios pat rūšies sprendimus, kaip ir bylą išnagrinėjus bendra tvarka.⁶⁹

Tai reiškia, kad „teismo nuosprendis ir procesą užbaigiančios nutartys, priimtos išnagrinėjus bylą pagreitinto proceso tvarka, skirtingai nei teismo baudžiamasis įsakymas, skundžiami bendra tvarka, t. y. gali būti išnaudojamos tiek apeliacinio, tiek kasacinio apskundimo galimybės.“⁷⁰ Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Aukščiausias Teismas turi platesnes galimybes formuoti teismų praktiką, susijusią su BPK normų, reglamentuojančių pagreitintą procesą, taikymu. Reikėtų užsiminti ir apie tai, jog skundų dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendžio padavimą gali lemti ir tai, kad pagreitintas procesas iš tiesų įvyksta per greitai. Į tai buvo atkreiptas dėmesys ir doktrinoje analizuojant teismų praktiką, nurodant, jog tokia situacija gali susidaryti, kai „pirmosios instancijos teismas priima nuosprendį, nesudarius galimybių kaltinamajam ir nukentėjusiajam susitaikyti ar jiems nespėjus dėl to apsispręsti, geranoriškai išspręsti žalos dėl padarytos nusikalstamos veikos atlyginimo klausimą.“⁷¹

1.3. Supaprastinto baudžiamojo proceso formų Lietuvoje teisinis reguliavimas ir taikymo sąlygos

1.3.1. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitinto proceso teisinis reguliavimas

Kaip ir minėta anksčiau, supaprastintas baudžiamasis procesas yra reglamentuotas BPK XXXI skyriuje „Bylų supaprastintas procesas“. Minėto skyriaus pirmojo skirsnio 418–425 straipsniuose yra įtvirtintas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas, o antrojo skirsnio 426–432 straipsniuose – pagreitintas procesas. Šio darbo autoriaus vertinimu minėtuose straipsniuose įtvirtintų supaprastinto proceso formų reguliavimas apibrėžia esminius jų taikymo klausimus, tačiau nėra pakankamai detalizuotas, kad būtų galima išvengti šių teisės normų taikymo problemų praktikoje. Šiuo atžvilgiu

⁶⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-746/2017“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://eteismai.lt/byla/180391133366056/2K-70-746/2017>

⁷⁰ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 97.

⁷¹ *Ibid.*

Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pagreitinoto proceso normas ir jų taikymo klausimus detalizuoja Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymais patvirtintos rekomendacijos (toliau – ir Rekomendacijos). Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 metų lapkričio 20 dienos įsakymu Nr. I-230 buvo patvirtintos naujos Rekomendacijos dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu⁷² (toliau – ir Rekomendacijos dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu), kurios paskutinį kartą keistos 2024 metų gegužės 15 dienos įsakymu Nr. I-107⁷³. Atitinkamai, Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 metų birželio 1 dienos Nr. I-137 įsakymu buvo patvirtintos Rekomendacijos dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka⁷⁴ (toliau – ir Rekomendacijos dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka). Pastarosios Rekomendacijos paskutinį kartą keistos 2017 metų rugpjūčio 16 dienos įsakymu Nr. I-276⁷⁵. Verta paminėti tai, kad minėtose Rekomendacijose yra nuostatos, įtvirtinančios seką, kurią prokuroras turi apsvarstyti prieš baigdamas procesą atitinkama supaprastinta baudžiamojo proceso forma. Rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka 3 punkte nurodyta, kad: „Prokuroras, prieš nusprendamas kreiptis į teismą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, turi apsvarstyti galimybę nutraukti ikiteisminį tyrimą nereabilituojančiais pagrindais ar surašyti pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu.“⁷⁶ Rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu 4 punkte nurodyta, kad: „Prieš priimdamas sprendimą kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu prokuroras turi apsvarstyti galimybę nutraukti ikiteisminį tyrimą nereabilituojančiais pagrindais.“⁷⁷ Pažymėtina, kad nors ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro Rekomendacijos yra laikyti poįstatyminiais teisės aktais, tačiau pagal Lietuvos

⁷² „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. Nr. I-230 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, LRS, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c02c03a087e311ee9ee3e4a7f62b7a26?jfwid=-v4dgceoly>

⁷³ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2024 m. gegužės 15 d. Nr. I-107 įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. įsakymo Nr. I-230 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo“ pakeitimo“ pakeitimo“, LRS, žiūrėta 2024 m. gegužės 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dd778d4212f211ef8e4be9fad87afa59?jfwid=-s4z8yn9k6>

⁷⁴ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. Nr. I-137 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka patvirtinimo““, LRS, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62e791f0089911e5b0d3e1beb7dd5516/asr>

⁷⁵ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2017 m. rugpjūčio 16 d. Nr. I-276 įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymo Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka patvirtinimo“ pakeitimo“, LRS, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5936ae02825b11e7b075905f6c3d6a10?jfwid=-9811sojn>

⁷⁶ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. Nr. I-137 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka patvirtinimo““, *op. cit.*

⁷⁷ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. Nr. I-230 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *op. cit.*

Respublikos prokuratūros įstatymo⁷⁸ 16 straipsnio 2 dalį prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams generalinio prokuroro patvirtintos Rekomendacijos yra privalomos.

Galiausiai, BPK normų, reglamentuojančių supaprastintą procesą, taikymo klausimu aktualu paminėti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką. Kaip ir minėta anksčiau, kasacinis teismas turi adekvačias galimybes formuoti teismų praktiką, susijusią su pagreintu procesu, todėl didelių keblumų čia ir nėra, tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimų dėl teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso normų taikymo yra mažai, nes teismo baudžiamasis įsakymas nėra skundžiamas kasacine tvarka. Atsižvelgiant į tai, svarbu paminėti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas 2004 metų rugsėjo 17 dieną priėmė nutarimą Nr. 48 „Dėl teismų praktikos, taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą“, kuriame išsamiai aptarė teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitinto proceso taikymo probleminius klausimus bei su jais susijusius atitinkamus paaiškinimus. Pavyzdžiui, minėtame Senato nutarime buvo konstatuota, kad: „tais atvejais, kai BPK normos, reglamentuojančios bylų supaprastintą procesą, nenustato kokių nors klausimų, kilusių priimant teismo baudžiamąjį įsakymą ar nagrinėjant bylą pagreitinto proceso tvarka, sprendimo būdų, taikomos bendrosios BPK normos, reglamentuojančios bylų procesą pirmosios instancijos teisme.“⁷⁹ Nors pagal dabartinę konstitucinę doktriną⁸⁰, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimai nebelaikytini teisės šaltiniais, tačiau manytina, kad minėtas Senato nutarimas yra vertingas moksliniu požiūriu.

1.3.2. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygos

BPK 418 straipsnyje yra įtvirtinta prokuroro teisė nuspręsti užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu. Kalbant apie teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygas, visų pirma, reikėtų akcentuoti, kad kreiptis į teismą dėl teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo yra išimtinai prokuroro teisė. G. Goda pažymi, jog „proceso dalyviai teikdami prašymus ar skundus negali priversti prokurorą pasirinkti būtent tokį ikiteisminio tyrimo užbaigimo būdą. Prokuroras gali, bet

⁷⁸ „Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas“, LRS, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5956/asr>

⁷⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. rugsėjo 17 d. nutarimas Nr. 48 „Dėl teismų praktikos, taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą““, <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28526>

⁸⁰ Ši doktrina prasidėjo nuo: „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo byloje Nr. 33/03“, LRTK, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content>

neprivalo, sutikti su proceso dalyvių siūlymu kreiptis į teismą su pareiškimu dėl teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo.⁸¹

BPK 423 straipsnyje nustatytas bylos perdavimas teisme teisėjo iniciatyva, t. y. kai bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios ir kilusias abejones galima pašalinti tik nagrinėjimo teisme metu. Komentuodamas bylos aplinkybių aiškumą, G. Goda nurodo, kad „kai ikiteisminio tyrimo metu surenkami prieštaringi (tiek kaltinantys, tiek teisinantys) duomenys, prokuroras neturi stengtis užbaigti procesą supaprastinta tvarka, nes tokioje situacijoje yra neabejotina, jog teisėjas be įrodymų tyrimo teismo posėdyje negalės nuspręsti, kad kaltinamasis yra kaltas⁸²“.

Minėtuose BPK 418 ir 423 straipsniuose iš esmės yra nustatytos teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygos. Manytina, kad šiuo metu aktualus ir detaliausias šaltinis, aptariantis nagrinėjamos supaprastinto baudžiamojo proceso formos taikymo sąlygas, yra jau minėtos Rekomendacijos dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Šių Rekomendacijų 5 punkto 5.1-5.5 papunkčiuose nurodyta, kad prokuroras gali kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, jeigu yra šios sąlygos:

– straipsnio sankcijoje (jei asmuo įtariamasis padaręs kelias nusikalstamas veikas, – visų straipsnių sankcijose) numatyta nusikalstama veika, už kurios padarymą gali būti skiriama kaip vienintelė ar alternatyvi bet kuri bausmė, išskyrus atvejus, kai už nusikalstamą veiką gali būti skiriamas tik terminuotas laisvės atėmimas ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Terminuoto laisvės atėmimo bausmė teismo baudžiamuoju įsakymu negali būti skiriama. Taip pat procesas negali būti užbaigtas teismo baudžiamuoju įsakymu, jeigu BK straipsnio sankcijoje numatytas tik terminuotas laisvės atėmimas, tačiau, prokuroro nuomone, kaltinamajam gali būti paskirta švelnesnė bausmė taikant BK 54 straipsnio 3 dalies ar 62 straipsnio nuostatas;

– nusikalstamos veikos aplinkybės yra pakankamai aiškios ir nekyla abejonių dėl visų teismo baudžiamuoju įsakymu sprendžiamų klausimų. Prokuroras gali kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu tik tais atvejais, kai nekyla abejonių, kad įtariamasis padarė jam inkriminuotą veiką, yra nustatytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės (padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės) ir, atsižvelgiant į visas nustatytas nusikalstamos veikos faktines aplinkybes ir nusikalstamos veikos sudėties požymius, veika kvalifikuota tinkamai;

⁸¹ Goda, Kazlauskas ir Kuconis, *supra note*, 29: 561.

⁸² *Ibid.*

– kaltininkas atlygino ar pašalino žalą, jeigu žala buvo padaryta, arba įsipareigojo ją atlyginti ar pašalinti. Įsipareigojimas atlyginti ar pašalinti žalą turi būti rašytinės formos, iš jo turinio turi būti aišku, kad nėra ginčo dėl įsipareigojimo atlyginti žalą. Įsipareigojime gali būti nurodytas žalos dydis, jos atlyginimo ar pašalinimo būdas ir terminai;

– įtariamasis neprieštarauja proceso užbaigimui teismo baudžiamuoju įsakymu;

– jeigu nusikalstamą veiką padarė bendrininkų grupė, procesas teismo baudžiamuoju įsakymu gali būti užbaigtas tik tuo atveju, kai tam neprieštarauja (sutinka) visi bendrininkai. Sutikimas turi būti gautas, iki bus surašytas BPK 419 straipsnyje nustatyto turinio pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu⁸³.

Taigi, esant šių sąlygų visumai, prokuroras gali kreiptis į teismą su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Šiek tiek plačiau galima pakomentuoti įtariamojo neprieštaravimą dėl proceso užbaigimo aptariama supaprastinta baudžiamojo proceso forma. G. Goda pažymi, kad „aiškinantis, ar įtariamasis sutinka su proceso užbaigimu teismo baudžiamojo įsakymo priėmimu, įtariamajam turi būti išaiškinami sutikimo padariniai, t. y. turi būti pasakoma, kad tokiu atveju teismo posėdis nebus rengiamas, jis į teismą iš viso nebus kviečiamas, o teismas jam baudą (bausmę – aut. past.) paskirs tik susipažinęs su ikiteisminio tyrimo metu surinkta medžiaga. Įtariamajam taip pat turi būti nurodoma, kad teismas, esant pagrindui, gali nuspręsti dėl turto konfiskavimo, daiktų, kaip įrodymų, perdavimo kitiems asmenims, įpareigojimo atlyginti proceso išlaidas.“⁸⁴ Šios nuostatos iš esmės yra detalizuotos ir jų įgyvendinimo tvarka įtvirtinta minėtų Rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu 9 ir 10 punktuose⁸⁵.

Galimybei taikyti teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą gali turėti įtakos ir nukentėjusiojo sutikimas su prokuroro sprendimu užbaigti procesą minėta supaprastinta baudžiamojo proceso forma. „<...> šis sutikimas, skirtingai nei minėtas įtariamojo neprieštaravimas, yra išreiškiamas kaip neprivalomas tam, kad prokuroras galėtų surašyti pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Kita vertus, pagal BPK 418 straipsnio 4 dalį nukentėjusysis gali paduoti skundą ikiteisminio tyrimo teisėjui dėl tokio prokuroro sprendimo ir tokiu būdu, jei skundas būtų patenkintas, nulemti baudžiamojo proceso baigtį bendra tvarka.“⁸⁶

⁸³ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. Nr. I-230 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *supra note*, 72.

⁸⁴ Goda, Kazlauskas ir Kuconis, *supra note*, 29.

⁸⁵ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. Nr. I-230 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *op. cit.*

⁸⁶ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 50

1.3.1. Pagreitinto proceso taikymo sąlygos

BPK 426 straipsnyje yra įtvirtinta prokuroro teisė nuspręsti užbaigti baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka. Kaip ir teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese, kreiptis į teismą su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka yra išimtinė prokuroro teisė. Mokslininkų darbuose yra atkreiptas dėmesys ir į tai, kad „skirtingai nei teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese, prokuroro sprendimas užbaigti procesą pagreitinto proceso tvarka nėra varžomas kitų baudžiamojo proceso dalyvių valia, t. y. dėl jo taikymo nebūtinai būtinas įtariamojo (kaltinamojo) sutikimas, nesvarbi ir nukentėjusiojo nuomonė.“⁸⁷

Minėtame BPK 426 straipsnyje yra nustatytos pagreitinto proceso taikymo sąlygos, kurias, taip pat, išsamiai, atitinkant mokslinę doktriną⁸⁸ ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką⁸⁹, detalizuoja minėtos Rekomendacijos dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka. Šių Rekomendacijų 1 punkto 1.1-1.3 papunkčiuose nurodytos šios prokuroro kreipimosi su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka sąlygos:

– nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės turi būti aiškios. Tai yra turi būti aiški nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdas, pasekmės, nusikalstamos veikos padarymu įtariamas asmuo ir kitos aplinkybės. Duomenys, leidžiantys įtarti asmenį nusikalstamos veikos padarymu, gali būti šie: jis užkluptas darantis nusikalstamą veiką arba tuoj po jos padarymo; mačiusieji, tarp jų ir nukentėjusieji, tiesiogiai nurodo asmenį, kaip įvykdžiusį nusikalstamą veiką; ant asmens ar jo drabužių, prie jo ar jo būste rasti aiškūs nusikalstamos veikos pėdsakai; asmens atvykimas ir prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką. Įtariamojo nepripažinimas kaltės arba dalinis pripažinimas pats savaime nereiškia, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra aiškios. Tai yra vienas iš duomenų, pagal kuriuos sprendžiama, ar nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios;

– baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti teisinga apylinkės teismui;

– į apylinkės teismą turi būti kreiptasi ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos. Šis terminas yra imperatyvus ir nėra

⁸⁷ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 80.

⁸⁸ Pavyzdžiui, *Ibid.*, 78-80;

Goda, Kazlauskas ir Kuconis, *supra note*, 29: 570-572.

⁸⁹ Pavyzdžiui, dėl aplinkybių aiškumo ir įtariamojo (kaltinamojo) nepripažinimo vertinimo:

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116/2007, E-teismai, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://eteismai.lt/byla/44558799255493/2K-116/2007>;

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452/2013“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://eteismai.lt/byla/217148377407138/2K-452/2013>

atnaujinamas, nes BPK 429 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad teisėjas, nustatęs, kad yra praleistas BPK 426 straipsnyje nustatytas terminas, priima sprendimą atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka⁹⁰.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuo metu galiojančios aptariamų Rekomendacijų redakcijos 1.2 papunktyje nebuvo atliktos atitinkamos korekcijos po 2023 metų balandžio 27 dienos įstatymu Nr. XIV-1927⁹¹ priimtų BPK 225 straipsnio pakeitimų, todėl jose nurodytos apylinkės teismui teisingos bylos nėra visiškai teisingos. Pagal šiuo metu galiojančią BPK 224 ir 225 straipsnių redakciją nustatyta, kokios bylos yra teisingos apylinkės teismui. Tai baudžiamosios bylos dėl baudžiamųjų nusižengimų, neatsargių, nesunkių tyčinių ir apysunkių tyčinių nusikaltimų, taip pat baudžiamosios bylos, kuriose asmenys kaltinami padarę sunkius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnio 1 dalyje, 149 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse, 150 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse, 178 straipsnio 4 dalyje, 180 straipsnio 2 ir 3 dalyse, 182 straipsnio 3 dalyje ir 260 straipsnio 1 ir 2 dalyse, išskyrus tas nusikalstamas veikas, kurias padarė būdami Respublikos Prezidentu, Seimo ar Vyriausybės nariais, Konstitucinio Teismo teisėjais, teisėjais ar prokurorais.

Nors minėtose Rekomendacijose detalizuota, kas yra laikytina aiškiomis nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėmis, verta plačiau panagrinėti šią sąlygą, atskleidžiant, kas teismų praktikoje yra laikoma neaiškiomis aplinkybėmis. R. Jurgaitis analizuodamas teismų praktiką šiuo klausimu pažymėjo, kad „bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios, kai teisiamajame posėdyje apklausus kaltinamąjį, atvykusius nukentėjusiuosius, kitus proceso dalyvius, liudytojus, išnagrinėjus kitus prokuroro pateiktus duomenis, nenustatomos kai kurios nusikalstamos veikos aplinkybės (veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai, kitos svarbios aplinkybės) ir šias aplinkybes galima nustatyti tik atliekant ikiteisminį tyrimą, t. y. apklausiant naujus liudytojus, specialistus, išreikalaujant dokumentus, kitus įrodymus, skiriant ekspertizes ar atliekant kitokius Baudžiamojo proceso kodekso XIV skyriaus antrajame, trečiajame, ketvirtajame ir penktajame skirsniuose numatytus veiksmus.“⁹² R. Jurgaitis nurodo, kad teismai pripažįsta aplinkybes neaiškiomis dėl įvairių priežasčių bei motyvų, o tam tikrais atvejais ir dėl jų visumos, kaip pavyzdžiui: „byloje nebuvo tirta kaltinamojo iškelta versija ir kaltinamojo nurodyti liudytojai byloje nebuvo apklausti; paaiškėjo, kad yra nusikalstamos veikos bendrininkas, tačiau jo vaidmuo, darant nusikalstamą veiką nenustatytas; neaiški kaltinamojo psichinė

⁹⁰ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. Nr. I-137 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka patvirtinimo““, *supra note*, 74.

⁹¹ „Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. balandžio 27 d. įstatymas Nr. XIV-1925“, LRS, žiūrėta 2024 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/03f340d1e51911eda305cb3bdf2af4d8>

⁹² Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančauskienė, *supra note*, 10: 91.

sveikatos būklė; kaltinamosios kaltomis prisipažino, tačiau jų duoti paaiškinimai neatitinka kaltinimo esmės, prieštarauja kitai bylos medžiagai.“⁹³

Paminėtina, kad jeigu teismas priima sprendimą atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka arba priima nutartį perduoti bylą prokurorui, tokiu atveju procesas grįžta į ikiteisminio tyrimo stadiją, tačiau tai neužkerta kelio vėliau šį procesą baigti kita supaprastinta baudžiamojo proceso forma – teismo baudžiamuoju įsakymu⁹⁴. Analizuojant BPK 429 straipsnio nuostatas, manytina, kad jei prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka nėra atmetamas dėl šio straipsnio 1 dalyje nustatytų priežasčių, t. y. praleisto BPK 426 straipsnyje numatyto termino arba bylos teisingumo apygardos teismui, tačiau teismas priima nutartį perduoti bylą prokurorui dėl šio pareiškimo neatitikimo BPK 427 straipsnio reikalavimams, tai atsižvelgiant į BPK 429 straipsnio 4 dalį, prokurorui dar turėtų išlikti teorinė galimybė baigti procesą pagreitinta tvarka. Toks atvejis galimas jei bus pašalinti prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka trūkumai, kurie buvo pagrindas perduoti bylą prokurorui, ir jeigu dar nebus pasibaigęs BPK 426 straipsnio 1 dalyje nustatytas keturiolikos dienų terminas, skaičiuojamas nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos.

Apibendrinant tai, kas šiame skyriuje išdėstyta, galima teigti, jog supaprastintas baudžiamasis procesas – tai specifinė įstatymu apibrėžtų nuskalstamų veikų tyrimo ir nagrinėjimo procedūra, kuria, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų bei procesinių garantijų, sutrumpinamas ir optimizuojamas baudžiamasis procesas, atsisakant arba supaprastinant tam tikrus proceso etapus, stadijas ar procesinius veiksmus. Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme yra įtvirtinti du supaprastinto proceso formų modeliai (rūšys) – tai teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas ir pagreitintas procesas. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso esmė yra supaprastintos bylų nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme procedūros, o pagreitinoto proceso – supaprastintos ikiteisminio tyrimo procedūros. Teisinis šios formos modelių (rūšių) reglamentavimas yra įtvirtintas BPK 418–432 straipsniuose, o šias normas ir jų taikymo klausimus detalizuoja Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymais patvirtintos Rekomendacijos. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas gali būti taikomas esant šių esminių sąlygų visumai: 1) jei už padarytą nusikalstamą veiką BK sankcijoje yra numatyta galimybė skirti ne vien tik terminuotą laisvės atėmimą ar laisvės atėmimą iki gyvos galvos; 2) bylos aplinkybės yra aiškios; 3) yra įtariamojo (-ųjų) neprieštaravimas dėl proceso

⁹³ Ažubalytė, Jurgaitis ir Zajančkauskienė, *supra note*, 10: 91-92.

⁹⁴ Goda, Kazlauskas ir Kuconis, *supra note*, 29: 576

baigimo teismo baudžiamuoju įsakymu; 4) jei buvo padaryta žala – tinkamai išspręstas žalos atlyginimo klausimas. Pagreitinatas procesas gali būti taikomas esant šioms sąlygoms: 1) baudžiamoji byla teisinga apylinkės teismui; 2) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios; 3) į apylinkės teismą kreipiamasi per BPK 426 straipsnio 1 dalyje nustatytą keturiolikos dienų terminą nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos.

2. TEISMO BAUDŽIAMOJO ĮSAKYMO PRIĖMIMO PROCESO PROBLEMINEIAI ASPEKTAI

Prokuroras, įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, esant teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygų visumai, vadovaudamasis BPK 418 straipsnio 3 dalimi, gali nuspręsti užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu. Tokiu atveju prokuroras turi įsitikinti bei įvertinti, ar įtariamasis neprieštarauja proceso užbaigimui tokia forma, ar bylos aplinkybės yra aiškios, t. y. ar pagal surinktus ikiteisminio duomenis yra nustatytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės, veika tinkamai kvalifikuota, nekyla abejonių dėl visų teismo baudžiamuoju įsakymu sprendžiamų klausimų, taip pat, ar išspręstas žalos atlyginimo klausimas, jeigu tokia buvo padaryta, ar įtariamajam už inkriminuotą nusikalstamą veiką ar veikas negali būti skiriama tik laisvės atėmimo bausmė (terminuota arba iki gyvos galvos), bei apie sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu tinkamai informuoti nukentėjusįjį.

BPK 420 straipsnio 1 dalis numato, kad teisėjas, gavęs prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir ikiteisminio tyrimo metu surinktą medžiagą, ne vėliau kaip per septynias dienas turi priimti vieną iš šių sprendimų: 1) surašyti teismo baudžiamąjį įsakymą; 2) perduoti bylą nagrinėti teisme BPK 423 straipsnyje numatytais atvejais; 3) nutraukti baudžiamąjį procesą BPK 424 straipsnyje numatytais atvejais. BPK 420 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta teisėjo sprendimą perduoti bylą nagrinėti teisme pagal BPK 423 straipsnio 1 dalį teisėjas priima tuo atveju, kai bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios ir kilusias abejones galima pašalinti tik nagrinėjimo teisme metu.

Nors BPK XXXI skyriaus pirmame skirsnyje „Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas“ nėra reglamentuoti kiti galimi teismo sprendimai, gavus prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu be tų, kurie yra numatyti BPK 420 straipsnio 1 dalyje, tačiau praktikoje pasitaiko situacijų, kai teismas, gavęs minėtą prokuroro pareiškimą nepriima BPK 420 straipsnio 1 dalyje numatyto sprendimo, o taikydamas įstatymo analogiją pagal BPK V skyriuje numatytas bendrąsias bylų pirmosios instancijos teisme nagrinėjimo taisykles (BPK 234 straipsnio 2 dalis, 254 straipsnio 3 dalis), baudžiamąją bylą su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perduoda prokurorui, kadangi teismui buvo pateiktas BPK 419 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas ar padaryti esminiai baudžiamojo proceso pažeidimai, trukdantys priimti vieną iš BPK 420 straipsnio 1 dalyje numatytų sprendimų.

Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje⁹⁵, kurioje priimamos galutinės ir neskundžiamos nutartys dėl bendrąja tvarka priimtų žemesniųjų instancijų teismų nutarčių perduoti baudžiamąją bylą su kaltinamuoju aktu prokurorui, atkreipiamas dėmesys į tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nėra plačiai pasisakęs dėl bylos perdavimo prokurorui baudžiamojo įsakymo priėmimo procese, kadangi kasacinis teismas nenagrinėja skundų dėl teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso, o žemesniųjų instancijų teismų praktika šiuo klausimu Lietuvos apeliacinis teismas vertina kaip dar tik besiformuojančią. Kita vertus, žemesnieji teismai pripažįsta, kad teisėjas, nagrinėdamas prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, turi galimybę perduoti bylą prokurorui. Esminiu tokio sprendimo pagrindu naujausioje Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje yra laikomas siekis pagreitinti procesą⁹⁶, todėl akivaizdu, kad ir atitinkamas teismo sprendimas turėtų būti priimamas proceso greitumo principo įgyvendinimo motyvais, kadangi „bylos perdavimas į ankstesnę proceso stadiją gali reikšti proceso vilkinimą, kita vertus, tokiu sprendimu gali būti siekiama to paties proceso greitumo, kai teisme gautoje byloje nustatomi dar ikiteisminio tyrimo stadijoje padaryti pažeidimai, galintys trukdyti bylos nagrinėjimą supaprastinta procesine forma, be kita ko, ir dėl teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo, ir juos ištaisyti būtų galima greičiau ne teismo nagrinėjimo metu, o perduodant bylą prokurorui.“⁹⁷

Toliau 2.1.-2.4. poskyriuose bus analizuojami laikotarpiai nuo 2022 metų sausio 1 dienos iki 2024 metų kovo 31 dienos priimti teismų sprendimai, kuriuose buvo sprendžiamas bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimo prokurorui / bylos perdavimo nagrinėti teisme (pagal BPK 420 straipsnio 1 dalies 2 punktą) klausimas dėl galimų teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygų pažeidimų. Analizuojamo klausimo kontekste bus atsižvelgiama į aukščiau išdėstytas Lietuvos apeliacinio teismo praktikos nuostatas, kuriomis gali būti paremtas teismo sprendimas bylą su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perduoti prokurorui. Tai reiškia, kad bus analizuojama ar tokio pobūdžio sprendimas gali būti vertinamas kaip greičiausias ir labiausiai proceso dalyvių bei teisingumo interesus atitinkantis būdas taisyti padarytus pažeidimus. Taip pat bus atsižvelgiama ir į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką taikant BPK 234 straipsnio 2 dalies, 254 straipsnio 3 dalies nuostatas. Bylos, kuriose buvo nustatytas BPK 418 straipsnio 4 dalyje numatytos pareigos pranešti nukentėjusiajam apie sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu neįvykdymas, atskirai nebus analizuojamos, siekiant užtikrinti

⁹⁵„Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-16-1020/2024“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

beveik tolygią baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pagreitinto proceso probleminių klausimų tyrimo apimtį. Svarbu paminėti tai, kad tiriamu laikotarpiu, neįskaičiuojant situacijų, kuomet buvo panaikintos nutartys baudžiamąją bylą perduoti prokurorui, nebuvo nustatytas nei vienas atvejis, kai pirmosios instancijos teismas, gavęs prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, būtų priėmęs BPK 420 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatytą sprendimą bylą perduoti nagrinėti teisme.

2.1. Bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimas, nesant įtariamojo neprieštaravimo užbaigti procesą šia forma

Įtariamojo neprieštaravimas yra privaloma sąlyga užbaigti baudžiamąjį procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, kuri yra numatyta BPK 418 straipsnio 3 dalyje. Anksčiau minėtų Rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu 9-13 punktuose įtvirtintas įtariamajam skirtas pranešimo apie galimybę kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu turinys ir detalios nurodymai šio pranešimo įteikimo įtariamajam procedūra⁹⁸. Vis dėlto praktikoje pastebima atvejų, kuomet prokuroras teismui pateikia pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, nesant įtariamojo neprieštaravimo užbaigti procesą šia forma.

Tokia situacija susiklostė apylinkės teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje⁹⁹, kurioje įtariamojo apklausos metu bei pranešime apie galimybę kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, įtariamasis nurodė, jog nesutinka su proceso užbaigimu tokia forma. Šiuo atveju teismas sprendė, kad ikiteisminio tyrimo metu aiškiai išreikšta įtariamojo valia parodo, jog neegzistuoja privaloma sąlyga užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu (BPK 418 straipsnio 3 dalis), todėl tai yra esminis baudžiamojo proceso pažeidimas, trukdantis nagrinėti baudžiamąją bylą bei pagrindas bylą su pareiškimu perduoti prokurorui, nustatant 2 mėnesių terminą trūkumams pašalinti¹⁰⁰.

Neabejotina, kad šioje byloje prokuroras kreipdamasis į teismą su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, nesant įtariamojo neprieštaravimo užbaigti procesą šia forma, akivaizdžiai pažeidė baudžiamojo proceso teisės normas. Kita vertus, šio darbo autoriaus

⁹⁸ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. Nr. I-230 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *supra note*, 72.

⁹⁹ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1-2826-1078/2023“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹⁰⁰ *Ibid.*

vertinimu, minėtoje baudžiamojoje byloje, teismui gavus prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, net ir nustatius procesinius pažeidimus, nebuvo kliūčių ją toliau nagrinėti bendra tvarka. Šiuo atveju tai būtų labiausiai baudžiamojo proceso greitumą ir kaltinamojo interesus atitinkantis sprendimas. Tai iliustruoja ir aplinkybės, kad praėjus 17 dienų nuo aptariamąs teismo nutarties priėmimo, byla su kaltinamuoju aktu vėl buvo perduota nagrinėti apylinkės teismui. Pažymėtina, kad BPK 425 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad bylos nagrinėjimas teisme teisėjo iniciatyva turi būti surengtas praėjus ne mažiau kaip trimis dienoms ir ne daugiau kaip dešimčiai dienų nuo prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu įteikimo kaltinamajam, todėl akivaizdu, kad šioje baudžiamojoje byloje pareiškimo ir bylos perdavimu prokurorui, nustatant dviejų mėnesių terminą trūkumams pašalinti, procesas nepagrįstai užsitęsė, greito ir efektyvaus proceso galimybės nebuvo maksimaliai išnaudotos, o pasiektas rezultatas išliko toks pat, t. y. byla perduota teismui nagrinėti bendra tvarka.

Kitoje apylinkės teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje¹⁰¹ įtariamasis taip pat neišreiškė savo neprieštaravimo procesą užbaigti teismo baudžiamuoju įsakymu, tačiau šioje byloje susidariusi situacija ir teismo sprendimo motyvai šiek tiek skiriasi nuo prieš tai aptartos bylos. Šiuo atveju anksčiau neteistas įtariamasis praėjo pro parduotuvės kasas nesumokėjęs už prekes, apklaustas ikiteisminio tyrimo metu atsisakė kalbėti, su policijos pareigūnais buvo impulsyvus, ne visada adekvačiai atsakinėjo į jų klausimus, o įtariamojo motina nurodė, kad kartais sūnus su ja keistai bendrauja. Teismas šias aplinkybes vertino kaip neatitinkančias bylos aplinkybių aiškumo sąlygas, todėl priėmė nutartį perduoti bylą prokurorui, motyvuojant tuo, kad prokuroras neįsitikino dėl įtariamojo pakaltinamumo, teismui jokios specialisto išvados dėl tikslingumo skirti teismo ekspertizę nebuvo pateiktos¹⁰². Svarbu paminėti tai, kad apylinkės teismas nors ir priėmė nagrinėjamą nutartį taikydamas įstatymo analogiją pagal BPK 234 straipsnio 2 dalį, tačiau nutartyje nenustatė konkretaus termino pažeidimams pašalinti ar ikiteisminiam tyrimui papildyti, kas yra numatyta minėto straipsnio 3 dalyje, perduodant bylą prokurorui.

Atsižvelgiant į prieš tai analizuotoje situacijoje išdėstytus argumentus, šiuo atveju taip pat keltinos abejonės, ar vien įtariamojo neprieštaravimas su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu yra pakankamas pagrindas priimti sprendimą perduoti bylą prokurorui. Tačiau šios bylos kontekste reikėtų atsižvelgti ir į teismo iškeltas abejonės dėl įtariamojo pakaltinamumo. Visų pirma, šio

¹⁰¹ „Vilniaus regiono apylinkės teismo Ukmergės rūmų 2023 m. rugpjūčio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1-1111-1104/2023“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹⁰² *Ibid.*

darbo autorius kelia klausimą, ar minėtoje byloje teismas ne per plačiai interpretavo bylos aplinkybių aiškumo sąlygą, kadangi nurodytoje situacijoje nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės buvo aiškios, o įtariamojo nebendradarbiavimas su teisėsaugos pareigūnais, jo neadekvatus elgesys ir (ar) impulsyvumas nėra toks jau neįprastas ar išskirtinis asmens, padariusio nusikalstamą veiką, elgesys. Vien tai, kad asmuo padaro nusikaltimą jau parodo tam tikrą to asmens neadekvatumo laipsnį, abejingumą ir (ar) nenorėjimą paklusti visuomenei priimtinioms elgesio normoms. Antra, reikia pabrėžti tai, kad nors ir BPK 419 straipsnis bei Rekomendacijos dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu nenumato, kad prokuroro pareiškime dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu turi būti duomenys apie įtariamojo pakaltinamumą, tačiau praktikoje naudojamoje šio pareiškimo formoje yra nurodoma informacija apie įtariamąjį charakterizuojančius duomenis, tarp kurių ir duomenys apie psichiatrinį / priklausomybės ligų gydymą, įskaitą, taigi įtariamojo pakaltinamumas, baigus ikiteisminį tyrimą yra įvertinamas prokurorui užpildant atitinkamą pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu grafą.

Pagal tai, kas išdėstyta, manytina, kad šiuo atveju kilo prieštaravimai tarp teismo ir valstybinį kaltinimą palaikančio prokuroro. Kitaip tariant, teismas nesutiko su prokuroro vertinimu (kaltinimu) dėl nusikalstamos veikos padarymo – subjektyviųjų nusikalstamos veikos požymių realizavimo. Atsižvelgiant į tai, nėra aišku kodėl tai teismo buvo įvertina, kaip esminiai baudžiamąjo proceso pažeidimai, trukdantys bylą nagrinėti teisme. Šiuo atveju minėtas abejones ir prieštaravimus kaip tik buvo galima pašalinti tik bylą nagrinėjant teisme iš esmės, be kita ko, turint omenyje ir tai, kad nebuvo įtariamojo neprieštaravimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Teismas parengiamojoje teismo posėdžio dalyje turi teisę atlikti BPK XIV skyriuje numatytus procesinius veiksmus, susijusius su kaltinamojo psichinės sveikatos būklės patikrinimu, nebent šių veiksmų atlikti neįmanoma arba tai labai apsunkina baudžiamosios bylos nagrinėjimą. Tokiu atveju teismas gali pavesti šiuos veiksmus atlikti arba organizuoti jų atlikimą ir prokurorui, tačiau minėtoje apylinkės teismo nutartyje apie galimybes teisiamaajame posėdyje atlikti procesinius veiksmus, susijusius su kaltinamojo psichinės sveikatos būklės patikrinimu, nepasisakyta.

2.2. Bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimas, kai bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios

Kitas šiame darbe nagrinėtinas aspektas – tai bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimas prokurorui / bylos perdavimas nagrinėti teisme dėl to, kad

bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios. Bylos aplinkybių aiškumas, kaip sąlyga užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, nurodoma BPK 423 straipsnio 1 dalyje, kuri numato teisėjo teisę priimti nutartį perduoti byla nagrinėti teisme jei bylos aplinkybės nėra aiškios ir kilusias abejones galima pašalinti tik nagrinėjimo teisme metu. Ši sąlyga taip pat numatyta ir jau anksčiau įvardintų Rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu 5 ir 5.2. punktuose, kurie iš esmės apibrėžia, kad prokuroras gali kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu tik kai bylos aplinkybės yra aiškios. Minėtame 5.2. punkte taip pat išsamiai aprašyta, kokie klausimai patenka į aptariamą bylos aplinkybių aiškumo sąlygos ribas¹⁰³.

Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje¹⁰⁴ apylinkės teismas nepriėmė teismo baudžiamąjį įsakymo, nes prokuroro pareiškime kaltinamajam, be kita ko, buvo inkriminuota BK 259 straipsnio 1 dalis, kuri apylinkės teismo vertinimu buvo kvalifikuota netinkamai ir faktiškai atitiko nusikalstamos veikos, numatytos BK 259 straipsnio 2 dalyje, požymius. Atsižvelgiant į tai, apylinkės teismas perdavė bylą prokurorui esminiams baudžiamojo proceso pažeidimams pašalinti. Vis dėlto, aukštesnysis teismas nesutiko su tokiu vertinimu bei atkreipė dėmesį į tai, kad teismų praktikoje yra laikomasi pozicijos, kad teismo abejones galima pašalinti, pasinaudojus BPK 420 straipsnio 1 dalies 2 punkte, 423 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybe surengti teismo posėdį, kuriame, esant būtinumui, teismas gali įspėti kaltinamąjį apie galimą veikos perkvalifikavimą, taikant BPK 255 ir 256 straipsnių nuostatas¹⁰⁵. Aukštesnysis teismas akcentavo, kad „bylos nagrinėjimo trukdymo aspektas negali būti aiškinamas plečiamai, todėl bylos nagrinėjimo trukdžiai, kaip bylos perdavimo į pirmesnę proceso stadiją pagrindai, paprastai konstatuojami tik tokiose teisinėse situacijose, kai teismas atsiduria teisinėje aklavietėje ir net būdamas aktyvus, negali ištaisyti įžvelgiamų BPK pažeidimų, arba kai nustatomi tokie BPK pažeidimai, kurie iš esmės apsunkina bylos nagrinėjimą, o jų taisymas bylą perduodant prokurorui būtų greitesnis, efektyvesnis bei labiau atitiktų proceso dalyvių teises ir interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-111-677/2016 ir 2K-1-696/2016).“¹⁰⁶

Perdavus šią baudžiamąją bylą atgal į apylinkės teismą, byla buvo išnagrinėta pagal bendrąsias bylą nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme taisykles ir apkaltinamuoju nuosprendžiu asmuo buvo pripažintas kaltu, be kita ko, pagal BK 259 straipsnio 2 dalį. Verta paminėti, kad nagrinėjant šią bylą

¹⁰³ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. Nr. I-230 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *supra note*, 72.

¹⁰⁴ „Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-142-932/2022“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*

apylinkės teisme buvo taikytas sutrumpintas įrodymų tyrimas, todėl kaip ir supaprastintame procese, buvo pritaikytas BK 64-1 straipsnis ir nuteistajam paskirta bausmė buvo sumažinta vienu trečdaliu¹⁰⁷. Kaip matyti, nors dėl veikos kvalifikavimo apylinkės teismas neklydo, tačiau nuo šio teismo nutarties, kuria buvo perduotas prokurorui pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu su baudžiamąja byla iki apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, praėjo daugiau nei pusantro mėnesio. Taigi, bylos rezultatas iš esmės liko toks pat, koks būtų buvęs apylinkės teismui priėmus nutartį perduoti bylą nagrinėti bendra tvarka, kai buvo gautas prokuroro pareiškimas.

Analizuotoje praktikoje taip pat buvo aptikta bylų, kuriuose teismai pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir baudžiamąją bylą perduoda prokurorui, kadangi teismas pagal bylos aplinkybes įžvelgia, jog kaltinamasis galimai padarė ir kitas, ne tik prokuroro pareiškime inkriminuotas nusikalstamas veikas. Tokia situacija atsispindi Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje baudžiamosioje byloje¹⁰⁸, kurioje pirmosios instancijos teismas paminėtas priežastis įvertinto kaip pagrindą perduoti bylą prokurorui, nutariant, kad buvo pažeistos baudžiamosio proceso normos, t. y. surašytas BPK 419 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Vis dėlto Lietuvos apeliacinis teismas nesutiko su tokio žemesnės instancijos teismo vertinimu, konstatuodamas, kad teismas negali perimti prokuroro diskrecijoje bei kompetencijoje esančių sprendimų dėl tyrimo ir pareikšto kaltinimo apimties bei ribų, taip pat ir sprendimo su kaltinimu kreiptis į teismą¹⁰⁹. Aukštesnysis teismas pažymėjo, kad: „Įstatymų leidėjas bylą nagrinėjančiam teismui nesuteikia teisės už prokurorą suformuluoti visiškai naujo kaltinimo ar siekiant, kad baudžiamosioje byloje asmeniui būtų pareikšti konkretūs nauji kaltinimai, įpareigoti prokurorą savo pareiškime dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu pareikšti tokius kaltinimus, kurių pagrįstumu pats prokuroras netiki. Priešingu atveju, būtų paneigta ikiteisminio tyrimo, kaip vienos iš baudžiamosio proceso stadijų, esmė (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 1S-195-453/2017; Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 1S-318-654/2019). Pagal Konstituciją teismas gali pasisakyti tik dėl prokuroro padarytų pažeidimų priimant bylai reikšmingus sprendimus, gali įpareigoti prokurorą ištaisyti padarytus pažeidimus, bet negali perimti kaltintojo funkcijos.“¹¹⁰

¹⁰⁷ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamosioje byloje Nr. e1-1276-990/2022“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹⁰⁸ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. e1S-16-1020/2024“, *supra note*, 95.

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ *Ibid.*

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šioje byloje aukštesnysis teismas pabrėžė pirmosios instancijos teismui kilusių abejonių pašalinimo būdą – BPK 423 straipsnio 1 dalyje numatytą teismo sprendimą perduoti bylą nagrinėti teisme bendra tvarka. Tokiu atveju pagal BPK 255 straipsnį byla nagrinėjama dėl tų kaltinimų, dėl kurių ji buvo perduota teismui, naujos veikos kaltinamajam negali būti inkriminuojamos, nebent pakeistos šių veikų faktinės aplinkybės ir (ar) kvalifikavimas pagal BPK 255 straipsnio 2 dalį ir 256 straipsnį. Paaiškėjus, kad galimai nusikalstamą veiką padarė kitas asmuo, ar kad kaltinamas asmuo galimai padarė ir kitą nusikalstamą veiką, dėl kurios jam kaltinimas nebuvo pareikštas, teismas tokioje situacijoje taip pat nelieka aklavietėje ir turi BPK 257 straipsnio 1 dalyje numatytą galimybę apie tai pranešti prokurorui priimant motyvuotą nutartį¹¹¹.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad pirmosios instancijos teismai kartais per plačiai aiškina / vertina baudžiamosios bylos aplinkybių aiškumo kriterijų, išskirtiniais atvejais peržengia kaltinimo ribas ir nukrypsta nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl bylos perdavimo į pirmesnę proceso stadiją. Kita vertus, vengimas perduoti bylą nagrinėti teisiamejame posėdyje gali būti paaiškinamas siekiu užtikrinti kaltinamojo interesus, jei pastarasis neprieštaravo su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu, nes tokiu atveju gali būti taikomas BK 64-1 straipsnis, o sutrumpintas įrodymų tyrimas teisme gali neįvykti ne dėl kaltinamojo valios, bet pavyzdžiui dėl to, jog nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės kelia abejonių. Šio darbo autoriaus vertinimu, įtariamasis neturėtų patirti neigiamų pasekmių dėl neišsamiai atlikto ikiteisminio tyrimo, prokuroro procesinių pažeidimų ar teismo iškeltų abejonių, jeigu jis vis dėlto atsisako teismo nagrinėjimo ir savo procesinių teisių bei gynybos priemonių, priimdamas sprendimą neprieštarauti su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu bei yra atlyginęs padarytą žalą arba įsipareigojęs ją atlyginti.

2.3. Bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimas, kai tinkamai nėra išspręstas žalos atlyginimo klausimas

BPK 418 straipsnio 1 dalis nustato, kad teismo baudžiamąjį įsakymą priėmimo procesas taikomas tik tais atvejais, kai kaltininkas atlygina ar pašalina padarytą žalą, jeigu žala buvo padaryta, arba įsipareigoja tokią žalą atlyginti ar pašalinti. Rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu 5.3. punktas detalizuoja minėtą BPK 418 straipsnio 1 dalies nuostatą, pažymint,

¹¹¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-16-1020/2024“, *supra note*, 95.

kad įsipareigojimas atlyginti ar pašalinti žalą turi būti rašytinės formos, iš jo turinio turi būti aišku, kad nėra ginčo dėl įsipareigojimo atlyginti žalą¹¹².

Nagrinėjant teismų praktikos pavyzdžius dėl minėtos baudžiamojo įsakymo priėmimo sąlygos pažeidimo, pastebėta, kad šiais atvejais dažniau yra priimami sprendimai perduoti bylą teismui nagrinėjimui. Kita vertus, pirmosios instancijos teismų praktika šiuo klausimu nėra visiškai nuosekli.

Pavyzdžiui, apygardos teisme buvo nagrinėtas prokuroro skundas baudžiamojoje byloje¹¹³ dėl prokurorui perduotos bylos. Byloje buvo nustatyta, kad įtariamasis nepasisakė dėl byloje pareikšto 335,92 eurų civilinio ieškinio ir žalos atlyginimo, duomenų apie atlygintą žalą, pasižadėjimo ar susitarimo dėl žalos atlyginimo nebuvo. Kitos bylos aplinkybės buvo aiškios, o įtariamasis kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo taip pat pripažino. Išnagrinęs skundą, apygardos teismas pripažino, kad nustatytos aplinkybės netrukdo bylą toliau nagrinėti pirmosios instancijos teismo posėdyje ir nėra pagrindo perduoti bylą su pareiškimu prokurorui. Apylinkės teismo sprendimą, skundą išnagrinęs teismas įvardino kaip prieštaraujantį proceso operatyvumui ir kaltinamojo teisei į greitą bylos išnagrėjimą¹¹⁴.

Analogiškai neišspręstas žalos atlyginimo klausimas aukštesniojo teismo buvo įvertintas ir kitoje baudžiamojoje byloje¹¹⁵. Tačiau šiuo atveju civilinio ieškovo reikalaujama atlyginti žala buvo mažesnė, t. y. ieškinyje pareikštas dėl 23,06 eurų ir 5 procentų metinių palūkanų priteisimo. Be to, apylinkės teismui pateiktoje byloje nebuvo duomenų apie tai, kad kaltinamasis iš tikrųjų žino apie pareikštą civilinį ieškinį¹¹⁶. Aukštesnysis teismas pažymėjo, kad: „teismo baudžiamojo įsakymo surašymas yra teisėjo teisė (BPK 418 straipsnio 2 dalis), bet ne pareiga, todėl esant bet kokių abejonių dėl galimybės priimti teismo baudžiamąjį įsakymą, byla turi būti perduodama nagrinėti teisme, nes tokiu atveju bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios.“¹¹⁷

Net ir esant tam tikra prasme išskirtiniams neaiškumams dėl žalos atlyginimo, teismai laikosi pozicijos, kad jie gali būti išspręsti bylą toliau nagrinėjant pirmosios instancijos teisme. Tai iliustruoja

¹¹² „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. Nr. I-230 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *supra note*, 72.

¹¹³ „Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-112-851/2022“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ „Kauno apygardos teismo 2023 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-576-813/2023“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*

vienas iš naujesnių Lietuvos apeliacinio teismo praktikos pavyzdžių¹¹⁸. Šioje byloje civilinis ieškovas atkreipė dėmesį į galimai neteisėtus įtariamojo veiksmus, kurie galėjo apsunkinti žalos atlyginimą, t. y. aplinkybes dėl turto slėpimo, fiktyvių turto perleidimo sandorių sudarymo. Lietuvos apeliacinis teismas šių aplinkybių kontekste, kurias įvardino, kaip svarbias ir pagrįstas, nepalaikė sprendimo bylą perduoti prokurorui, o konstatavo, kad tokio pobūdžio abejonių pašalinimo būdas yra bylos perdavimas nagrinėti bendra tvarka¹¹⁹.

Kitoje baudžiamojoje byloje¹²⁰ apylinkės teismas gana formaliai įvertino žalos atlyginimo klausimą ir perdavė bylą prokurorui. Šioje byloje ikiteisminio tyrimo metu buvo papildomai apklaustas nukentėjęsysis, kuris nurodė, kad nepageidauja būti pripažintas civiliniu ieškovu, jokių pretenzijų įtariamajam nebeturi, nes pastarasis jam žalą atlygino. Nors ir ikiteisminio tyrimo pradžioje nukentėjęsysis patirtą turtinę ir neturtinę žalą įvertino 2000 eurų, tačiau vėliau su įtariamuoju, tarpininkaujant jo gynėjui, sutarė dėl 1000 eurų atlyginimo, ir dėl to nukentėjęsysis sutiko. Apygardos teismas sutiko su tuo, kad išdėstytos aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad baudžiamojoje byloje žalos atlyginimo klausimas vis dėlto yra išspręstas bei egzistuoja visos proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu sąlygos, ir apylinkės teismo vertinimas dėl rašytinio įsipareigojimo buvo nepagrįstas¹²¹.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad žemesniųjų instancijų teismai nevengia perduoti baudžiamąsias bylas su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu prokurorui dėl neišspręsto žalos atlyginimo klausimo, taip prailginant ir patį procesą, nors ir akivaizdžiai dominuojanti aukštesniųjų teismų praktika rodo, kad tokiu pagrindu byla prokurorui paprastai neperduotina. Kita vertus, ne visais atvejais tokie žemesniųjų instancijų teismų sprendimai yra apskundžiami, todėl šių teismų priimtose nutartyse įsiteisėja ir tai, šio darbo autoriaus vertinimu, formuoja ydingą pirmosios instancijos teismų praktiką.

Tokiame kontekste galima išskirti ir įsiteisėjusią apylinkės teismo nutartį¹²², kuria prokurorui buvo perduota baudžiamoji byla su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, be kita ko, ir dėl to, kad nebuvo tinkamai išspręstas žalos atlyginimo klausimas. Šioje byloje apklausų

¹¹⁸ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-52-626/2024“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ „Šiaulių apygardos teismo 2022 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-48-354/2022“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² „Vilniaus regiono apylinkės teismo Švenčionių rūmų 2023 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1-580-1156/2023“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

metu įtariamieji pasižadėjimo atlyginti visą žalą, tačiau dėl to nebuvo rašytinio įsipareigojimo, o prokurorui perdavus teismui pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, liko neatlyginti 18 750,60 eurų (daugiau nei 95 procentai civilinio ieškinio reikalavimų). Apygardos teismas atmetė prokuroro skundą ir paliko galioti šią apylinkės teismo nutartį, be kita ko, konstatuodamas, jog byloje yra ginčas dėl įsipareigojimo atlyginti likusią žalą. Vėliau ši byla su kaltinamuoju aktu buvo perduota į teismą¹²³.

Apibendrinant, matoma, kad teismų sprendimai dėl bylos perdavimo prokurorui nėra nuoseklūs. Nors paskutiniu pavyzdžiu matyti, kad neatlygintos žalos dydis yra daug kartų didesnis ir reikšmingesnis nei anksčiau pateiktos praktikos, tačiau kodėl žalos dydis gali būti vertinama kaip aplinkybė iš esmės trukdanti bylą nagrinėti bendra tvarka, nėra aišku. Pažymėtina, kad nei viename iš šio poskyrio pradžioje pateiktame aukštesniojo teismo sprendime nebuvo vadovautasi su žalos dydžiu ir (ar) atlyginta jos dalimi paremtais motyvais. Nuo minėtos apylinkės teismo nutarties bylą perduoti prokurorui iki bylos perdavimo teismui su kaltinamuoju aktu praėjo trys mėnesiai. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad toks pats procesinis rezultatas būtų buvęs pasiektas jei apylinkės teismas, gavęs prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, vadovaujantis BPK 420 straipsnio 1 dalies 2 punktu ir 423 straipsnio 1 dalimi, būtų priėmęs nutarti perduoti bylą nagrinėti bendra tvarka.

2.4. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygų pažeidimų ištaisymo galimybės, neperduodant bylos prokurorui ir teismui nagrinėjimui

Analizuojant teismų priimtus sprendimus, kuriuose buvo sprendžiamas baudžiamosios bylos su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perdavimo prokurorui / bylos perdavimo nagrinėti teisme klausimas dėl galimų teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygų pažeidimų, laikotarpiu nuo 2022 metų sausio 1 dienos iki 2024 metų kovo 31 dienos, pastebėta, kad tam tikri procesiniai pažeidimai, susiję su neįgyvendintomis teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygomis, buvo pašalinti nagrinėjant prokuroro skundą aukštesniajame teisme.

¹²³ „Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-111-365/2023“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje¹²⁴, kurioje pirmosios instancijos teismui nebuvo pateikti aiškūs duomenys apie įtariamojo poziciją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, prokuroras aukštesniajam teismui su skundu pridėjo paskelbimo įtariamajam apie galimybę kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu protokolo kopiją, kuri buvo patvirtina įtariamojo fiziniu parašu. Šiuo atveju aukštesnysis teismas nebeįžvelgė, kad šiuo pagrindu yra pagrįsta bylą perduoti prokurorui, nes klaida dėl įtariamojo pozicijos buvo ištaisyta skundo nagrinėjimo metu. Be to, aukštesnysis teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas pastebėjęs minėtą pažeidimą, bei atsižvelgęs į proceso operatyvumo ir ekonomiškumo principus, turėjo galimybę pareikalauti pateikti duomenis, patvirtinančius, kad įtariamasis iš tikrųjų buvo supažindintas su paskelbimo įtariamajam apie galimybę kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu protokolu¹²⁵.

Be to, šioje byloje prokuroras pirmosios instancijos teismui nepateikė duomenų ir apie tai, kad nukentėjusiajam buvo įteiktas pranešimas apie sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, t. y. nesiėmė tinkamų veiksmų užfiksuoti šio pranešimo gavimo momento, o pačią bylą su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu teismui išsiuntė nepraėjus 7 dienų terminui nuo šio pranešimo dienos. Visgi aukštesniajam teismui prokuroras pateikė nukentėjusiojo elektroninį laišką, kuriame buvo nurodyta, kad jis buvo informuotas apie prokuroro sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, minėtą pranešimą gavo bei šio prokuroro sprendimo neskųs. Atsižvelgiant į tai, aukštesnysis teismas nusprendė, kad nustatyti prokuroro pažeidimai nebeegzistuoja, todėl nebetikslinga baudžiamąją bylą perduoti prokurorui¹²⁶.

Kitoje baudžiamojoje byloje¹²⁷ apylinkės teismas iš pateiktos bylos medžiagos, t. y. pranešimo išsiuntimo fakto, taip pat negalėjo nustatyti, ar nukentėjusysis buvo tinkamai informuotas apie prokuroro sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu. Nagrinėjamu atveju prokuroras aukštesniajam teismui su skundu, panašiai kaip ir prieš aptartoje situacijoje dėl įtariamojo pozicijos, pateikė pranešimo apie sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu kopiją, patvirtintą nukentėjusiojo fiziniu parašu, kas leido konstatuoti faktą, jog reikalavimas pranešti nukentėjusiajam apie proceso užbaigimą teismo baudžiamuoju įsakymu visgi buvo įvykdytas, o apskundimo terminas taip pat yra pasibaigęs. Aukštesnysis teismas perdavė bylą žemesniajam teismui iš esmės remiantis tais

¹²⁴ „Vilniaus apygardos teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-92-935/2023“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-112-932/2023“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

pačiais argumentais, kaip ir prieš tai pateiktame pavyzdyje. Kita vertus, apygardos teismas taip pat atkreipė dėmesį ir į tai, kad: „prokurorui, tinkamai vykdant įstatymo pavestą pareigą informuoti nukentėjusį apie sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, privalu nurodytus duomenis apie nukentėjusiojo informavimą pateikti iš karto su bylos medžiaga, o ne procesiškai gudrauti, tokius duomenis pateikiant tik po teismo sprendimo perduoti bylą prokurorui trūkumams pašalinti.“¹²⁸

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad tam tikri procesiniai pažeidimai dėl neįgyvendintų teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo proceso taikymo sąlygų buvo pašalinti nagrinėjant prokuroro skundą aukštesniajame teisme. Šios aplinkybės leidžia teigti, kad ne visais atvejais teismui gavus prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir nustatčius šios supaprastintos baudžiamojų proceso formos taikymo sąlygų pažeidimus yra tikslinga priimti nutartis perduoti baudžiamąją bylą prokurorui arba perduoti bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje, kadangi tokie pažeidimai gali būti lengvai pašalinami teismui gavus papildomus duomenis. Tokio pobūdžio procesinių pažeidimų pašalinimas arba išsprendimas aukštesniajam teismui nagrinėjant prokuroro skundą dėl žemesniojo teismo nutarties nėra pats racionaliausias, operatyviausias ir ekonomiškiausias būdas šalinti procesinius trūkumus. Visgi problemą šiuo atveju galima įžvelgti tame, kad teismo kreipimasis į prokurorą ir patikslinančių duomenų gavimas gali užtrukti ilgiau negu BPK 420 straipsnio 1 dalyje numatyta teismo pareiga, gavus prokuroro pareiškimą, per 7 dienas priimti sprendimą. BPK XXXI skyriaus pirmame skirsnyje „Teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo procesas“ nėra įtvirtinta galimybė teismui sustabdyti minėtą 7 dienų terminą, todėl galima dėl šių priežasčių teismai vengia pasinaudoti galimybe iš prokuroro gauti papildomus ar patikslinančius duomenis.

Apibendrinant šiame skyriuje analizuotą teismų praktiką, matyti, kad nors ir buvo identifikuotos tik kelios situacijos, kai baudžiamosiose bylose, kuriose buvo inicijuotas teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo procesas, nebuvo įtariamojo neprieštaravimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, tačiau visais atvejais žemesnės instancijos teismai priėmė sprendimą bylą perduoti prokurorui. Pagal šių bylų vėlesnę proceso eigą matyti, kad tokie teismų sprendimai nepadarė teigiamos įtakos proceso greičiui. Taip pat pirmosios instancijos teismai kartais per plačiai

¹²⁸ „Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojame bylose Nr. e1S-112-932/2023“, *supra note*, 127.

aiškina baudžiamosios bylos aplinkybių aiškumo kriterijų, išskirtiniais atvejais peržengia kaltinimo ribas ir nukrypsta nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl bylos perdavimo į pirmesnę proceso stadiją. Nemanytina, jog tokiais atvejais teismai visada atsiduria teisinėje aklavietėje ir atsižvelgiant tiek į proceso greitumą, labiausiai tikėtiną procesinį rezultatą, kaltinamojo interesus, be kita ko, įvertinant BK 64-1 straipsnio taikymo galimybę dėl sutrumpinto įrodymų tyrimo, nutartis perduoti baudžiamąją bylą prokurorui, o ne perduoti ją nagrinėti teisme, visada yra pagrįsčiausias galimas teismo sprendimas. Pareiškimai dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu su baudžiamosiomis bylomis, kuriose nebuvo tinkamai išspręstas žalos atlyginimo klausimas, kitaip nei kitų teismo baudžiamąjo įsakymo priėmimo sąlygų pažeidimų atvejų, dažniausiai yra perduodamos nagrinėti teisme. Kita vertus, aukštesniųjų ir žemesniųjų teismų praktika šiuo klausimu nėra nuosekli ir tapati. Praktikoje pastebima, kad kai kurie prokuroro procesiniai pažeidimai, susiję su neįgyvendintomis teismo baudžiamąjo įsakymo priėmimo proceso sąlygomis, yra pašalinami skundo aukštesniajame teisme nagrinėjimo metu, tačiau toks trūkumų šalinimo būdas nėra racionalus žmogiškųjų išteklių prasme ir procesiškai optimalus

3. PAGREITINTO BAUDŽIAMOJO PROCESO PROBLEMINEIAI KLAUSIMAI

Vadovaudamasis BPK 426 straipsnio nuostatomis, baudžiamąsias bylas, kuriose nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, ir kurios teisingos apylinkės teismams, prokuroras turi teisę nuspręsti užbaigti pagreitinto proceso tvarka, kreipdamasis į teismą su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka per BPK 426 straipsnio 1 dalyje nustatytą, keturiolikos dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos, terminą.

BPK 428 straipsnio 1 dalis numato, kad kai teisme gaunamas prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, tuoj pat rengiamas teismo posėdis arba paskiriama kita teismo posėdžio data ir laikas ir apie tai pranešama prokurorui. Šio straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad išklauses prokuroro, nukentėjusiojo, kaltinamojo, gynėjo nuomones, teisėjas priima vieną iš šių sprendimų: 1) surengti bylos nagrinėjimą teisme tuoj pat; 2) surengti bylos nagrinėjimą teisme kitą dieną; 3) atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. BPK 429 straipsnio 1 dalis nustato, kad teisėjas sprendimą atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka priima šiais atvejais: 1) kai nustato, kad yra praleistas BPK 426 straipsnyje numatytas terminas; 2) kai nustato, kad byla yra teisinga apygardos teismui.

BPK 429 straipsnio 2 ir 3 dalys įtvirtina, kad jeigu bylos nagrinėjimo teisme metu nustatoma, kad surašytas iš esmės BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, byla perduodama prokurorui. Teisėjo sprendimas atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir nutartis perduoti bylą prokurorui gali būti skundžiami BPK X dalyje nustatyta tvarka.

Teismų praktikoje yra laikomasi nuomonės, kad: „BPK 429 straipsnio 1 ir 2 dalyse yra nurodytas baigtinis sąrašas aplinkybių, kada prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka gali būti atmestas arba byla perduodama prokurorui. Šie du galimi teismo sprendimai yra netapatūs, kiekvienam jų priimti turi būti nustatytos skirtingos sąlygos. Jei prokuroro pareiškimas atmetamas, būtina konstatuoti, kad yra praleistas BPK 426 straipsnyje numatytas terminas (pareiškimas teismui turi būti pateiktas ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos) arba nustatoma, kad byla teisinga apygardos teismui. Kai byla perduodama prokurorui, reikia nustatyti, kad buvo surašytas BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas.“¹²⁹

¹²⁹ „Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-33-300/2021“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

Aukštesnės instancijos teismai taip pat akcentuoja, kad pagreitiname procese teismas perduoti bylą prokurorui gali tik tada, kai nustatytų pažeidimų negalima ištaisyti teisme ir jie trukdo nagrinėti bylą iš esmės¹³⁰.

Verta pažymėti, kad anksčiau BPK numatė galimybę teismui priimti neskundžiamą nutartį grąžinti bylą prokurorui, jei bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios (BPK 432 straipsnio 2 dalis), tačiau ši norma neteko galios nuo 2013 metų liepos 13 dienos. Aiškinamajame rašte dėl BPK 427, 428, 429, 432 ir kitų straipsnių pakeitimo, įstatymų leidėjas pažymėjo, kad „<...> siūloma įtvirtinti galimybę skųsti teisėjo, atmetusio prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, nutartį BPK X dalyje nustatyta tvarka aukštesniajam teismui“¹³¹, taip pat „siekiama sumažinti galimybę teismams grąžinti bylą prokurorui dėl nepakankamai aiškių aplinkybių (kadangi „nepakankamai aiškios“ aplinkybės teismų gali būti interpretuojamos labai įvairiai) <...>“¹³²

Taigi, nors ir viena iš pagreitinto proceso taikymo sąlygų yra nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių aiškumas, tačiau BPK XXXI skyriaus antrajame skirsnyje „Pagreitintas procesas“ nėra tiesiogiai įtvirtinta galimybė teismui priimti sprendimą atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ar perduoti bylą prokurorui, kai nėra aiškios bylos ir (ar) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės.

Vis dėlto tiriamu laikotarpiu nagrinėjant teismų praktiką, susijusią su pagreintu procesu, nustatyta, kad dėl bylos ir (ar) nusikalstamos veikos aplinkybių neaiškumo teismai atmeta pareiškimus dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir perduota baudžiamąsias bylas prokurorui, be kita ko, motyvuojant ir BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkančiu prokuroro pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Tačiau tokia praktika ne visada yra pagrįsta, neaiškumus siejant ne su prokuroro pareiškimo trūkumais ir negalimumu ar netikslingumu juos pašalinti teismo nagrinėjimo metu, bet su tam tikrais procesiniais trukdžiais ar konkrečių bylos aplinkybių bei duomenų vertinimu. Tokie atvejai dažnai nepagrįstai užvilkina procesą ar panaikina galimybę jį pabaigti pagreitinta tvarka.

¹³⁰ „Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-33-300/2021“, *supra note*, 129; „Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-703-493/2019“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/257274103076340/1S-703-493/2019?word=1S-703-493/2019>

¹³¹ „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 9(1), 131(1), 430(1) straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 64(1) straipsniu įstatymo projekto“, LRS, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.153946?jfwid=-xmx0merjh>

¹³² *Ibid.*

Atsižvelgiant į tai, toliau 3.1.-3.3. poskyriuose bus analizuojami nuo 2018 metų sausio 1 dienos iki 2021 metų gruodžio 31 dienos priimti teismų sprendimai, kuriuose buvo sprendžiami bylos, pagal kurią buvo teiktas prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, perdavimas prokurorui dėl prokuroro pareiškimo neatitikimo BPK 427 straipsnio reikalavimams ir (ar) neaiškių bylos ir (ar) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, klausimai. Paminėtina, kad 2018-2021 metų laikotarpis buvo pasirinktas dėl to, nes vėlesniu laikotarpiu, t. y. nuo 2022 iki 2024 metų, buvo priimtose tik kelios nutartys perduoti bylas prokurorams, tačiau probleminių įžvalgų šio darbo autorius jose nenustatė. Pagreitintas procesas praktikoje taikomas daug rečiau nei teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas, todėl greičiausiai tai lemia ir nedidelį teismo nutarčių kiekį nagrinėjamame probleminiame lauke.

3.1. Bylos perdavimas prokurorui BPK 429 straipsnio 2 dalies pagrindu, kai be svarbių priežasčių į teismo posėdį neatvyksta kaltinamasis

Tiriamu laikotarpiu analizuojant baudžiamąsias bylas, kuriose buvo inicijuotas pagreitintas procesas, ir kurių eigoje teismas priėmė sprendimą prokurorui perduoti baudžiamąją bylą, buvo pastebėta, kad tam tikrais atvejais teismai priima šį sprendimą, kadangi kaltinamasis be svarbių priežasčių neatvyksta į teismo posėdį.

Tokią situaciją galima pamatyti baudžiamojoje byloje¹³³, kurioje teismas rengė teisiamąjį posėdį pagal prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, tačiau prieš pat posėdį prokuroras gavo duomenis, kad kaltinamasis ir nukentėjusieji yra išvykę į užsienį, todėl pastarieji prašė tai laikyti svarbia jų neatvykimo priežastimi ir bylos nagrinėjimą atidėti. Kitame posėdyje kaltinamasis jau dalyvavo, tačiau pateikė prašymą atidėti posėdį, nes neatvyko jo pasirinkta gynėja ir jam buvo būtina, kad jį gintų būtent ji. Atsižvelgęs į šias aplinkybes apylinkės teismas atmetė prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir perdavė jam baudžiamąją bylą, motyvuojant tuo, kad byla pagreitinto proceso tvarka turi būti išnagrinėta per kuo trumpiausią laiką, o šiuo atveju proceso trukmė prieštarauja pagreitinto proceso tikslams ir paskirčiai¹³⁴. Visgi apygardos teismas nesutiko su tokiu sprendimu ir atkreipė dėmesį į tai, kad nebuvo nustatyti pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka trūkumai, toks bylos perdavimas

¹³³ „Vilniaus apygardos teismo 2019 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-12-195/2019“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/153758400853086/1S-12-195/2019?word=1S-12-195/2019>

¹³⁴ *Ibid.*

prieštarauja proceso operatyvumo principui¹³⁵. Aukštesnysis teismas pabrėžė, kad: „Bylos nagrinėjimas pagreitinto proceso tvarka vyksta laikantis BPK V dalyje nustatytų taisyklių (BPK 432 straipsnis), o remiantis BPK 242-1 straipsnio 1 dalies nuostatomis, teismas privalo rūpintis, kad baudžiamoji byla teisme būtų išnagrinėta per kuo trumpesnę laiką. Gražinus bylą į prokuratūrą procesas nepagrįstai užsitęstų ir pažeistų kaltinamojo teisę, kad jo byla būtų išnagrinėta per kuo trumpiausią laiką.“¹³⁶

Kitas tokio pobūdžio pavyzdys yra matomas baudžiamojoje byloje¹³⁷, kurioje apylinkės teismas prokuroro pareiškimo atmetimą bei bylos perdavimą argumentavo prokuroro pareiškimo neatitikimu BPK keliamiems reikalavimams ir bylos aplinkybių neaiškumu, nes kaltinamasis neatvyko į teismo posėdį. Be to, apylinkės teismui nebuvo pateikti duomenys, kad kaltinamasis žinojo apie ikiteisminio tyrimo pabaigą, posėdžio vietą ir laiką, bei kad jam buvo įteiktas pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Atsižvelgiant į tai, teismas vertino, kad nebuvo galimybių nustatyti visų bylos aplinkybių. Šiuo atveju apygardos teismas taip pat įvertino tokį žemesniojo teismo sprendimą kaip nepagrįstą, kadangi apylinkės teismo nutartyje nebuvo nurodyta kokio konkretaus BPK 427 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto reikalavimo neatitinka prokuroro pareiškimas, o BPK 427 straipsnio 2 dalyje nustatyta prokuroro pareiga, vieną pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka egzempliorių įteikti kaltinamajam, konkrečiai nenurodo iki kada tai turi būti padaryta, todėl pareiškimas pastarajam gali būti įteiktas ir iki prasidedant teismo posėdžiui. Remiantis šiuo pagrindu ir tuo, kad kaltinamajam nebuvo įteiktas šaukimas atvykti į teismo posėdį, bylos perdavimas prokurorui, aukštesniojo teismo vertinimu, buvo nepagrįstas¹³⁸. Reikėtų pažymėti, kad nors apygardos teismas panaikino žemesniojo teismo nutartį perduoti bylą prokurorui, tačiau tuo pačiu pažymėjo ir tai, kad: „situacija, kuomet prokuroras nusprendžia užbaigti baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka, o kaltinamajam neįteikiamas nei prokuroro pareiškimas, nei šaukimas atvykti į teismo posėdį – neturi virsti taisykle, perkelti teismui prokuroro pareigą užtikrinti įtariamąjį dalyvavimą teismo posėdyje.“¹³⁹

Svarbu pabrėžti tai, kad tiek ir šioje apygardos teismo nutartyje, tiek ir vėlesnėse aukštesniųjų teismų nutartyse yra akcentuojama, kad teismas turi teisę atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka tik dviem atvejais, t. y. 1) kai praleistas BPK 426 straipsnyje numatytas terminas; 2) kai byla yra teisinga apygardos teismui. Jei pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo

¹³⁵ „Vilniaus apygardos teismo 2019 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-12-195/2019“, *supra note*, 133.

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ „Kauno apygardos teismo 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-179-593/2019“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/79903339243776/1S-179-593/2019?word=1S-179-593/2019>

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ *Ibid.*

pagreitinoto proceso tvarka neatitinka BPK keliamų reikalavimų byla yra perduodama prokurorui, o ne atmetamas pareiškimas. Nepaisant to, pirmosios instancijos teismai dažnai šiuos terminus painioja ir perduodami bylą prokurorui BPK 429 straipsnio 2 dalies pagrindu, nepagrįstai nurodo, jog atmeta pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka. Pažymėtina, kad prokuroro pareiškimo atmetimas yra numatytas ne šioje normoje, bet BPK 428 straipsnio 2 dalies 3 punkte ir 429 straipsnio 1 dalyje, o BPK 429 straipsnio 2 dalyje yra reglamentuotas teisėjo sprendimas perduoti bylą prokurorui. Ši tendencija matoma ir kitose šio skyriaus poskyriuose aptariamose apylinkės teismų nutartyse.

Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje¹⁴⁰, kurioje, nors ir prokuroro teigimu, kaltinamajam buvo įteiktas šaukimas į teismo posėdį, tačiau kaltinamasis į jį dėl nežinomų priežasčių neatvyko. Tuomet apylinkės teismo nutartimi nutarta kaltinamąjį atvesdinti į sekantį teismo posėdį, tačiau to padaryti nepavyko, kadangi teismui žinomu kaltinamojo gyvenamosios adresu nepavyko jo rasti ir kaltinamojo būvimo vieta tapo nežinoma. Atsižvelgęs į šias aplinkybes, bei į tai, kad baudžiamojoje byloje nebuvo patvirtinančių duomenų, kad kaltinamajam įteiktas prokuroro pareiškimo egzempliorius dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, teismas priėmė sprendimą atmesti prokuroro pareiškimą ir bylą perduoti prokurorui, konstatuodamas, kad buvo surašytas BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas. Aukštesnysis teismas, nenustatęs, kad prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka neatitinka BPK 427 straipsnio 1 dalyje numatytų reikalavimų, panaikino šią žemesniojo teismo nutartį, perduodamas šiam teismui nagrinėti bylą, iš esmės remdamasis tais pačiais pagrindiniais motyvais, be kita ko, ir dėl pareiškimo įteikimo kaltinamajam, kurie buvo nurodyti prieš tai minėtoje byloje¹⁴¹.

Pagal išdėstytą aukštesniųjų teismų praktika bei žemesniųjų teismų priimtų sprendimų perduoti bylą prokurorui motyvavimą, galima pastebėti, kad kaltinamojo neatvykimą be svarbių priežasčių į teismo posėdį apylinkės teismai nepagrįstai bandė susieti su pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka neatitikimu BPK 427 straipsnio 1 dalyje numatytiems reikalavimams, nors jokio ryšio tarp šių dviejų aplinkybių nėra, todėl tai gali būti vertinama ir kaip tam tikras „procesinis gudravimas“. Kita vertus, išdėstytuose pavyzdžiuose matyti, kad visais atvejais prokuroro pareiškimas atitiko formalius BPK 427 straipsnio 1 dalyje nustatytus reikalavimus, todėl aukštesnieji teismai turėjo aiškų ir motyvuotą pagrindą panaikinti nepagrįstas žemesniųjų teismų nutartis.

¹⁴⁰ „Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-327-988/2020“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹⁴¹ *Ibid.*

Priešingai tokio pobūdžio situaciją kitoje baudžiamojoje byloje¹⁴² įvertino apygardos teismas, priėmęs nutartį atmesti prokuroro skundą dėl apylinkės teismo nutarties perduoti jam bylą. Toks sprendimas buvo priimtas įvertinus tai, kad buvo surengti trys posėdžiai, bet kaltinamasis nebuvo atvesdintas, o pagal kriminalinės žvalgybos duomenis dar paaiškėjo, kad jis slapstosi užsienyje. Be to, nebuvo duomenų apie pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka įteikimą kaltinamajam, o pačiame pareiškiame nebuvo nurodyta kaltinamojo nuomonė. Todėl, remdamasis prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka neatitikimu BPK 427 straipsnio reikalavimams, teismas perdavė bylą prokurorui. Prokuroras skunde nesutiko su tuo, kad kaltinamasis nežinojo apie tai, kad jo atžvilgiu bus nagrinėjama baudžiamoji byla pagreitinto proceso tvarka, nes šaukimas jam buvo įteiktas pasirašytinai po įtariamąjį apklausos, o pareiškiame nenurodytos kaltinamojo nuomonės nevertino kaip esminio baudžiamojo proceso pažeidimo, trukdančio nagrinėti bylą, kai bus surastas kaltinamasis, nes, be kita ko, pastarojo nuomonė gali pakisti proceso eigoje. Apygardos teismas, nors ir sutiko su prokuroro skundo argumentais dėl duomenų apie pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka įteikimą kaltinamajam, tačiau vertindamas kitus skundžiamos nutarties motyvus iš esmės pritarė pirmosios instancijos teismo argumentams, jog prokuroro pareiškiame kaltinamojo nuomonė neišdėstyta, todėl prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka neatitinka BPK 427 straipsnio reikalavimų ir byla perduotina į pirmesnę proceso stadiją. Taip pat, aukštesnysis teismas akcentavo, kad dėl to, kad kaltinamasis nėra susipažinęs su prokuroro pareiškiu, nėra duomenų apie tai, kad jis žino, kad teisme jo atžvilgiu yra nagrinėjama baudžiamoji byla pagreitinto proceso tvarka, nors ir pripažino, kad kaltinamajam šaukimas į teismo posėdį buvo įteiktas prieš prokurorui surašant pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka¹⁴³.

Atsižvelgiant į anksčiau šiame poskyryje pateikta aukštesniųjų teismų praktiką ir jų esminius motyvus, kuriais buvo panaikintos apylinkių teismų nutartys perduoti bylas prokurorams, paskutiniame pavyzdyje teismų išdėstytas pozicijas galima vertinti kaip per daug formalias. Pagal šių teismų nutartis nėra aišku, kodėl nustatyti prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka trūkumai vertinami kaip esminiai (iš esmės neatitinkantys BPK 427 straipsnio reikalavimų) bei koks yra ryšis tarp nustatyto prokuroro pareiškimo trūkumo ir kaltinamojo nedalyvavimo posėdžiuose. Kaip pažymėjo pats apygardos teismas, šaukimas kaltinamajam buvo įteiktas prieš surašant prokuroro

¹⁴² „Šiaulių apygardos teismo 2018 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-196-316/2018“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/274701200313917/1S-196-316/2018?word=1S-196-316/2018>

¹⁴³ *Ibid.*

pareiškima dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, todėl sudėtinga paaiškinti teismo išvadą, jog pastarasis galėjo nežinoti, kad jo atžvilgiu yra nagrinėjama baudžiamoji byla. Šio darbo autoriaus vertinimu, apylinkės ir apygardos teismų pateikti motyvai neatspindi tikrųjų priežasčių, kodėl byla buvo perduota prokurorui, todėl abejotina ar tokio pobūdžio nutartys atitinka teismo priimtiems procesiniams sprendimams keliamus motyvavimo reikalavimus.

Kita vertus, šiame poskyryje aprašomus teismų sprendimus perduoti bylą prokurorui galėjo nulemti ir tai, kad iki 2013 metų liepos 12 dienos galiojusi BPK 429 straipsnio redakcija numatė galimybę teisėjui atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, kai prokuroras per BPK 426 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą neužtikrindavo kaltinamojo atvykimo į teismą¹⁴⁴. Aiškinamajame rašte dėl BPK 427, 428, 429, 432 ir kitų straipsnių pakeitimo 11 punkte, įstatymų leidėjas nurodė, kad „atsisakoma prokuroro pareigos užtikrinti kaltinamojo, liudytojų ir kitų proceso dalyvių atvykimą į teismą <...>. Kadangi pats kaltinamasis turi būti suinteresuotas baudžiamąjį procesą užbaigimu pagreitinto proceso tvarka <...>, manytina, kad tokia prokuroro pareiga yra netikslinga. Siekiant užtikrinti vienodą baudžiamąjį procesą dalyvių padėti, tokios pareigos atsisakoma ir kitų dalyvių atžvilgiu. Be to, įprasto baudžiamąjį procesą metu prokuroras tokios pareigos taip pat neturi, o dėl neatvykimo į teismą, nesant svarbių priežasčių, gali būti skiriama procesinė prievartos priemonė – atvesdinimas (BPK 142 straipsnis) arba gali būti nubausti bauda. <...> Įtvirtinama teismo teisė atmesti prokuroro pareiškimą dėl pagreitinto proceso ne dėl to, kad prokuroras neužtikrino kaltinamojo dalyvavimo, bet dėl to, kad kaltinamasis pats be svarbių priežasčių neatvyko į teismą (BPK projekto 29 straipsnis). Tokiu būdu siekiama, kad pats kaltinamasis būtų suinteresuotas ir greitesniu baudžiamuoju procesu, ir mažesne skiriama bausme.“¹⁴⁵ BPK 427, 428, 429, 432 ir kitų straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto 29 straipsnyje nurodyta pakeisti 429 straipsnio 1 dalies 3 punktą ir jį išdėstyti taip: „3) kai kaltinamasis be svarbių priežasčių neatvyksta į teismą.“¹⁴⁶ Tačiau BPK 427, 428, 429, 432 ir kitų straipsnių pakeitimo ir papildymo 2013 metų liepos 2 dienos įstatyme Nr. XII-498 matyti, kad į šį įstatymą nebuvo perkeltas aiškinamajame rašte bei

¹⁴⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamąjį procesą kodeksas (Suvestinė redakcija nuo 2013-06-12 iki 2013-07-12)“, LRS, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/EngdcuiRsj?jfwid=-37w5ts8x9>

¹⁴⁵ „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamąjį procesą kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 9(1), 131(1), 430(1) straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjį procesą kodekso papildymo 64(1) straipsniu įstatymo projekto“, *supra note*, 131.

¹⁴⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamąjį procesą kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 9(1), 131(1), 430(1) straipsniais įstatymo projektas“, LRS, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.153941?jfwid=-xmx0merjh>

įstatymo projekte nurodytas BPK 429 straipsnio 1 dalies 3 punkto pakeitimas, susijęs su teisėjo sprendimu atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, kai kaltinamasis be svarbių priežasčių neatvyksta į teismą¹⁴⁷.

3.2. Teismo sprendimas atmesti pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, taikant BPK 428 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 3 dalies nuostatas

Kaip ir buvo minėta anksčiau, iki 2013 metų liepos 13 dienos BPK 432 straipsnio 2 dalis numatė galimybę teismui priimti neskundžiamą nutartį grąžinti bylą prokurorui, jei bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios. Nors ši norma neteko galios, tačiau tiriamu laikotarpiu buvo nustatytos baudžiamosios bylos, kuriose teismai, vadovaudamiesi BPK 428 straipsnio 2 dalies 3 punktu ir 3 dalimi priimdavo neskundžiamą protokolinę nutartį atmesti prokuroro pareiškimą dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, kadangi bylos aplinkybės nėra aiškios.

Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš baudžiamųjų bylų¹⁴⁸ nagrinėjo tokio pobūdžio situaciją, kurioje apylinkės teismas atmetė prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinta proceso tvarka neskundžiama protokoline nutartimi dėl neaiškių nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, dėl kurių byla, teismo vertinimu, turi būti nagrinėjama įprasta tvarka. Apylinkės teismui sukėlė abejonių kaltinamojo psichikos būklė, reikalaujanti papildomo ištyrimo ir specialių žinių panaudojimo. Šią protokolinę nutartį prokuroras apskundė, tačiau apygardos teismas atsisakė priimti skundą bei jį grąžino, nes aukštesniojo teismo vertinimu apylinkės teismo priimta neskundžiama protokolinė nutartis yra teisėta ir pagrįsta, priimta pagal įstatymo reikalavimus ir aukštesniajam teismui neskundžiama (BPK 428 straipsnio 3 dalis). Tuomet, dėl šios apygardos teismo nutarties prokuroras pateikė skundą Lietuvos apeliaciniam teismui, kuris iš esmės konstatavo, kad prokuroro pareiškimas gali būti atmestas tik praleidus BPK 426 straipsnyje numatytą terminą arba jei byla teisinga apygardos teismui, o byla perduodama – kai surašytas BPK 427 reikalavimų neatitinkantis pareiškimas dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka¹⁴⁹. Tenkindamas prokuroro skundą Lietuvos apeliacinis teismas

¹⁴⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, LRS, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.453253?jfwid=-37w5ts56a>

¹⁴⁸ „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-59-318/2019“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/90862784401601/1S-59-318/2019?word=1S-59-318/2019>

¹⁴⁹ *Ibid.*

akcentavo, kad visgi „sprendimas atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir nutartis perduoti bylą prokurorui gali būti skundžiami BPK X dalyje <...> nustatyta tvarka (BPK 426 straipsnio 1 dalis, 428 straipsnio 1, 2 dalys, 429 straipsnio 1, 2 dalys). Tokios praktikos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-746/2017).“¹⁵⁰

Nepaisant šio Lietuvos apeliacinio teismo išaiškinimo, kitoje, po dviejų metų nagrinėtoje, baudžiamojoje byloje¹⁵¹, tas pats apylinkės teismas, tais pačiais pagrindais, t. y. pagal BPK 428 straipsnio 2 dalies 3 punktą, vėl priėmė neskundžiamą protokolinę nutartį, kuria atmetė pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka bei grąžino bylą prokurorui dėl neaiškių bylos aplinkybių. Neaiškias aplinkybes teismas konstatavo posėdžio metu išklausęs proceso dalyvių nuomones dėl galimumo nagrinėti bylą pagreitinto proceso tvarka. Tik šį kartą prokuroro skundą apygardos teismui dėl šios pirmosios instancijos teismo protokolinės nutarties, grąžino ne aukštesnysis teismas, bet pats apylinkės teismas, per kurį buvo siunčiamas prokuroro skundas, priėmęs nutartį nepriimti skundo. Pasak apylinkės teismo, tokio pobūdžio bylose aukštesniojo teismo praktika nurodo, jog tokie sprendimai neskundžiami. Šio teismo vertinimu BPK 429 ir 428 straipsnio normos tarpusavyje neprieštarauja, kadangi BPK 429 straipsnyje nustatyti prokuroro pareiškimo atmetimo pagrindai, kuomet nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios¹⁵².

Gavęs prokuroro skundą dėl pastarosios apylinkės teismo nutarties, apygardos teismas šiuo atveju jau nebeatsisakė jo priimti bei skundo negrąžino. Apygardos teismas tenkino skundą ir panaikino paskutinę apylinkės teismo nutartį, perduodamas prokuroro pirminį skundą dėl neskundžiamos protokolinės nutarties nagrinėti apygardos teismui¹⁵³. Aukštesnysis teismas pabrėžė, kad: „BPK 428 straipsnio, kuriuo vadovavosi apylinkės teismas <...> protokoline nutartimi atmesdamas prokurorės pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir grąžindamas bylą prokurorui, nuostatos nenumato bylos grąžinimo prokurorui galimybes. Galimybė teismui perduoti bylą prokurorui numatyta BPK 429 straipsnio 2 dalyje, o šio straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad nutartis perduoti bylą prokurorui gali būti skundžiama BPK X dalyje nustatyta tvarka.“¹⁵⁴

¹⁵⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-59-318/2019“, *supra note*, 148.

¹⁵¹ „Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-23-309/2021“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Ibid.*

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad praktikoje galima pastebėti pirmosios instancijos teismo nepagrįstų sprendimų pavyzdžių priimti neskundžiamas protokolines nutartis, kuriomis dėl neaiškių bylos aplinkybių atmetamas pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir bylą gražinama prokurorui, nors nuo 2013 metų liepos 2 dienos pagreitinto proceso reglamentavime nebėra numatytos tokios galimybės. Pagal šiame poskyryje pateiktus pavyzdžius, o ypač paskutinįjį, akivaizdu, kad dėl tokių pirmosios instancijos teismų sprendimų taisymo, teikiant skundus aukštesniesiems teismams, neigiamas pasekmes patiria ir pati proceso trukmė. Vertintina, kad šie sprendimai buvo nulemti 2013 metų liepos 2 dienos įstatymu Nr. XII-498 priimtais BPK 427, 428, 429, 432 ir kitų straipsnių pakeitimais¹⁵⁵, po kurių BPK 428 straipsnio 3 dalis įstatymų leidėjo nebuvo pakeista taip, kad jos taikymas būtų akivaizdus ir nekeltų neaiškumų teismams. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad praktikoje pastebima, kad nors nuo 2013 metų liepos 2 dienos pagreitinto proceso reglamentavime nebėra numatytos galimybės gražinti bylą prokurorui dėl neaiškių bylos aplinkybių, o ir pačiame BPK nebeegzistuoja bylos gražinimo prokurorui definicija, tačiau, kaip matyti iš analizuotų bylų, teismai vis dar naudoja ne bylos perdavimo prokurorui, bet „bylos gražinimo“ terminą.

3.3. Bylos perdavimas prokurorui BPK 429 straipsnio 2 dalies pagrindu, kai bylos aplinkybės nėra aiškios

Paskutinis šiame darbe nagrinėjamas pagreitinto proceso aspektas – tai bylos perdavimas prokurorui, kai bylos nagrinėjimo teisme metu nustatoma, kad surašytas iš esmės reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka (BPK 429 straipsnio 2 dalis). Kaip buvo minėta anksčiau, šis pagrindas teismų praktikoje dažnai yra siejamas su bylos ir (ar) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių neaiškumu, tačiau ne visais atvejais, kuomet prokurorui perduodama byla dėl šių aplinkybių, yra nustatomi prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka trūkumai.

¹⁵⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, *supra note*, 147.

Toks pavyzdys yra ir jau prieš tai minėtoje baudžiamojoje byloje¹⁵⁶, kurioje apylinkės teismas, neaiškių bylos aplinkybių pagrindu buvo priėmęs neskundžiamą protokolinę nutartį teismo posėdžio metu išklauses proceso dalyvių pareiškimus. Šiuo atveju teismui nebuvo aiškios nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės, nes bylos duomenys, teismo vertinimu, buvo prieštaringi, kaltinamojo parodymai prieštaravo nukentėjusiosios parodymams ir kitai surinktai bylos medžiagai, o nukentėjusiosios pozicija teisme neatitiko byloje esančių duomenų ir jos pačios parodymų ikiteisminio tyrimo metu. Aukštesnysis teismas panaikino šią protokolinę apylinkės teismo nutartį, nenustatęs, jog prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka neatitinka BPK 427 straipsnio 1 dalies reikalavimų bei atkreipdamas dėmesį į tai, kad teisme buvo išklaudyta tik nukentėjusiosios nuomonė dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, tačiau ji vis dėlto nebuvo apklausta pagal BPK nustatytus reikalavimus¹⁵⁷. Apygardos teismas akcentavo, kad: „Teismų praktikoje pripažįstama, kad bylą nagrinėjantis teismas privalo būti aktyvus ir neapsiriboti vien prokuroro pateiktais duomenimis. <...> Taigi baudžiamojo proceso įstatymas numato ne vieną galimybę prokurorui, kaip ir teisėjui, aktyviai reaguoti į teismo nagrinėjimo metu išaiškėjusias naujas aplinkybes, tam jis iš esmės turi laiko iki įrodymų tyrimo pabaigos. Teismas grąžinti bylą prokurorui gali tik tuomet, kai teismo nustatyti pažeidimai trukdo nagrinėti bylą iš esmės ir jų negalima ištaisyti teisme.“¹⁵⁸

BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkančio pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka pagrindu kitoje baudžiamojoje byloje¹⁵⁹ taip pat buvo priimtas apylinkės teismo sprendimas perduoti bylą prokurorui. Šiuo atveju aplinkybes, trukdančias nagrinėti bylą teismas traktavo iškilusius neaiškumus, susijusius su įsibrovimu į nukentėjusiosios butą - laiką, būdą, daiktų pagrobimo aplinkybes, nukentėjusios ir kaltinamojo veiksmus įvykio vakarą. Apylinkės teismas taip pat akcentavo, kad dėl šių neaiškumų teismo nagrinėjimo stadijoje kaltinamajam negali būti perkvalifikuotas kaltinimas pagal BK 178 straipsnio 2 dalį ar bylos faktinės aplinkybės pakeistos iš esmės skirtingomis, kadangi tai jau būtų ne kaltinimo pakeitimas, bet naujo kaltinimo dėl naujos veikos pareiškimas¹⁶⁰.

Aukštesnysis teismas, vertindamas minėtą apylinkės teismo sprendimą, nenustatė, jog prokuroro pareiškimas neatitinka BPK 427 straipsnio reikalavimų ir nesutiko nei su apylinkės teismo

¹⁵⁶ „Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-33-300/2021“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ „Šiaulių apygardos teismo 2019 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-3-309/2019“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/181272420508691/1S-3-309/2019?word=1S-3-309/2019>

¹⁶⁰ *Ibid.*

išvadamis dėl neaiškių nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, nei kad šiuo atveju buvo pažeidimai, trukdantys nagrinėti bylą iš esmės, kurių, be kita ko, negalima ištaisyti teisme. Apygardos teismas atkreipė dėmesį į tai, kad teismo nagrinėjimo metu buvo atlikta eilė papildomų procesinių veiksmų, duoti pavedimai prokurorui, paskelbta apie įrodymų tyrimo pabaigą, išklaudyta baigiamųjų kalbų, o vėliau įrodymų tyrimas buvo atnaujintas ir proceso dalyviams pranešta apie tai, kad kaltinime nurodytos faktinės aplinkybės gali būti pakeistos iš esmės skirtingomis, prokurorui vėl pavesta atlikti papildomus veiksmus. Po įrodymų tyrimo pabaigos ir baigiamųjų kalbų, teismas išėjo priimti nuosprendžio, tačiau nuosprendžio priėmimui numatytą dieną buvo priimtas skundžiamas sprendimas perduoti bylą prokurorui¹⁶¹. Aukštesnysis teismas konstatavo, kad: „pirmosios instancijos teismas nagrinėjo ir gali toliau nagrinėti baudžiamąją bylą pagal pateiktą pareiškimą, tikrinti ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis, nustatyti, ar šie duomenys laikytini įrodymais ar ne, ir kokius faktus šie įrodymai įrodo ar paneigia, taip pat, remdamasis atlikta analize, teismas privalės priimti atitinkamo turinio procesinį sprendimą. Kaltinamajam pasirinktu būdu gintis nuo jam pareikšto kaltinimo taip pat nėra procesinių kliūčių. Bylos gražinimas šiuo atveju prieštarautų operatyvumo principui. <...> pirmosios instancijos teismo nutartyje nurodyti argumentai dėl pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka neatitikimo BPK 427 straipsnio reikalavimams negali būti pripažinti teisingais, o bylos perdavimas prokurorui, nesant nustatytų tokių aptariamo procesinio dokumento trūkumų, pažeidžia BPK 1 straipsnio 1 dalies nuostatas ir nepateisinamai vilkina bylos nagrinėjimą.“¹⁶²

Kaip paskutinį tokio pobūdžio pavyzdį galima išskirti baudžiamąją bylą¹⁶³, kurioje apylinkės teismas dėl neaiškių bylos aplinkybių, tačiau jau šiuo atveju nenurodant, kad prokuroro pareiškimas neatitinka BPK 427 straipsnio reikalavimų, atmetė prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir perdavė jam baudžiamąją bylą. Teismo manymu buvo būtina atlikti papildomus procesinius veiksmus, susijusius su kaltinamojo nusikalstamos veikos darymo metu naudoto įrankio ištyrimu, t. y. ar tai nėra nešaunamasis ginklas užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę pagal BK 258 straipsnį. Teismui taip pat kilo abejonų dėl kaltinamojo pakaltinamumo, ar jis neserga kokia nors psichine liga. Apygardos teismas nesutiko su šiais bylos perdavimo prokurorui pagrindais bei apylinkės teismo motyvacija, jog nurodyti trūkumai yra esminiai, kurių negali pašalinti pats teismas: „pirmosios instancijos teismas nenurodo jokių motyvų ir priežasčių, dėl kurių ekspertizė

¹⁶¹ „Šiaulių apygardos teismo 2019 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-3-309/2019“, *supra note*, 159.

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ „Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-703-493/2019“, *supra note*, 130.

suorganizuoti ir jai reikalingą medžiagą surinkti šiuo konkrečiu atveju turėtų būtent prokuroras. <...> Kai byla perduodama prokurorui, reikia nustatyti, kad buvo surašytas BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas. Nagrinėjamu atveju apylinkės teismas, nenustatytas nei vienas aukščiau nurodytų kriterijų, prokurorės pareiškimą atmetė ir bylą perdavė prokurorei, nurodant atlikti procesinius veiksmus, kuriuos nėra objektyvių kliūčių atlikti ir pačiam teismui.“¹⁶⁴

Kaip matyti iš aukščiau pateiktos praktikos, nenustačius BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkančio prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir pažeidimų ar neaiškumų, kurių negalima ištaisyti ar išaiškinti teisme, be kita ko, yra pagrindas panaikinti apylinkės teismų nutartis, kuriose buvo priimtas sprendimas perduoti bylą prokurorui dėl neaiškių aplinkybių. Nors ir pagal analizuotas baudžiamąsias bylas matyti, kad didžioji dalis tokio pobūdžio nutarčių buvo panaikinama, tačiau tiriamu laikotarpiu buvo nustatyti ir atvejai, kuomet tokios nutartys įsiteisėjo. Šios įsiteisėjusios nutartys kelia abejonų tiek ir dėl tokio pobūdžio sprendimų naudą užtikrinant kuo greitesnę ir efektyvesnę procesą, tiek ir dėl per plataus BPK 429 straipsnio 2 dalies aiškinimo, kuomet įstatymų leidėjas konkrečiai šioje normoje apibrėžė bylos perdavimo prokurorui ribas, bei panaikindamas galimybę teismui bylą grąžinti dėl neaiškių aplinkybių (BPK 432 straipsnio 2 dalis)¹⁶⁵.

Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje byloje¹⁶⁶ apygardos teismas paliko galioti žemesnės instancijos teismo sprendimą, kuriuo vadovaujantis BPK 429 straipsnio 2 dalimi atmestas prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir byla perduota prokurorui. Šioje baudžiamojoje byloje asmenys buvo kaltinami pagal BK 291 straipsnio 1 dalį, dėl to, kad neturėdami vizos ar kito teisėtą patekimą į Lietuvą ar kitą Europos Sąjungos valstybę patvirtinančio dokumento neteisėtai kirto Lietuvos Respublikos valstybės sieną, bei pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, nes pareigūnui pateikė netikrus leidimus dėl nuolatinio gyvenimo valstybėje. Teismai negalimumą nagrinėti bylą iš esmės motyvavo tuo, kad nors ir kaltinamieji neprašė surengti bylos nagrinėjimo teisme vėliau ir nenurodė, jog jiems reikia laiko pasirengti gynybai, tačiau teismo posėdžio metu jie paprašė pabėgėlio statuso suteikimo. Kaltinamųjų gynėja teismo posėdyje nurodė, kad ši galimybė jos ginamiesiems gimtąją kalbą nebuvo suteikta iki pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka surašymo. Teismų vertinimu kaltinamųjų prašymai dėl pabėgėlio statuso

¹⁶⁴ „Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-703-493/2019“, *supra note*, 130.

¹⁶⁵ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 9(1), 131(1), 430(1) straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 64(1) straipsniu įstatymo projekto“, *supra note*, 131.

¹⁶⁶ „Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-97-380/2021“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

suteikimo gali turėti esminę reikšmę, sprendžiant ar buvo padarytos nusikalstamos veikos. Aptartos aplinkybės buvo pagrindas spręsti, kad bylos aplinkybės nėra aiškios ir prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka neatitinka BPK 427 straipsnyje keliamų reikalavimų¹⁶⁷. Aukštesnysis teismas nagrinėdamas šią situaciją, be kita ko, pažymėjo, kad: „Nagrinėjamu atveju yra teisiškai reikšminga, kad nagrinėjant bylą pagreitinoto proceso tvarka bylos aplinkybės privalo būti pakankamai aiškios, nes šiuo atveju teismas, net ir nustatęs, jog bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios ir kilusias abejones galima pašalinti tik nagrinėjimo teisme metu, neturi galimybės priimti nutartį perduoti bylą nagrinėti teisme bendrąja tvarka. Todėl apylinkės teismas pagrįstai nurodė, jog bylą nagrinėjant pagreitinoto proceso tvarka sprendžiant klausimą dėl kaltinamųjų padarytų nusikalstamų veikų negalima įvertinti jų prašymų dėl pabėgėlių statuso suteikimo“¹⁶⁸

Kaip matyti iš šioje situacijoje pateiktų pagrindinių teismų motyvų, teismai nenurodė jokio konkretaus prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka turinio reikalavimo neatitikimo ar argumentų, kodėl iškilę neaiškumai dėl pabėgėlio statuso, nusikalstamos veikos padarymo ar atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, objektyviai negali būti išsiaiškinti teisme, nors prokuroro skunde ir buvo pažymėta, kad prieglobsčio prašymo pateikimas netrukdo teismui padaryti bylos nagrinėjime pertrauką ir gavus papildomus duomenis priimti pagrįstą sprendimą. Verta paminėti, kad perdavus bylą prokurorui, ši byla su kaltinamuoju aktu vis tiek buvo perduota teismui nagrinėjimui. Apylinkės teismas išnagrinėjęs šią bylą priėmė nuosprendį kaltinamuosius atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 291 straipsnio 1 dalį, vadovaujantis BK 291 straipsnio 2 dalimi, kuri numato, kad nuo baudžiamosios atsakomybės pagal šio straipsnio 1 dalį atleidžiamas užsienietis, kuris neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką turėdamas tikslą pasinaudoti prieglobsčio teise, ir baudžiamąją bylą pagal BK 291 straipsnio 1 dalį nutraukti. Taip pat šioje byloje teismas nusprendė, kad vadovaujantis BK 31 straipsnio 1 dalimi, kaltinamieji veikė būtinojo reikalingumo situacijoje ir byla pagal BK 300 straipsnio 1 dalį taipogi nutraukta¹⁶⁹. Atsižvelgiant į pateiktus teismų motyvus perduodant bylą prokurorui, tai, kad po šio sprendimo, pastarasis vėliau vis tiek pateikė teismui bylą su kaltinamuoju aktu, be kita ko, turint omenyje ir tai, kad nuo apylinkės teismo nutarties bylą perduoti prokurorui iki nuosprendžio priėmimo šioje byloje praėjo beveik trijų mėnesių laikotarpis, keltinas klausimas ar toks pat procesinis rezultatas nebūtų buvęs pasiektas, jei apylinkės teismas nebūtų

¹⁶⁷ „Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-97-380/2021“, *supra note*, 166.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ „Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. sausio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-137-1010/2022“, INFOLEX Praktika, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

perdavęs bylos prokurorui, o bylą teisme iš karto nagrinėjęs iš esmės, kas sąlygotų operatyvesnį ir greitesnį procesą.

Kitoje baudžiamojoje byloje¹⁷⁰ apylinkės teismas, vadovaudamasis BPK 426, 427 straipsniais ir 428 straipsnio 2 dalimi, priėmė nutartį atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir bylą perduoti prokurorui dėl neaiškių bylos aplinkybių. Šioje byloje teismo išdėstyti motyvai, vėlgi prieštarauja šio poskyrio pradžioje išdėstyta aukštesniųjų teismų praktikai dėl bylos perdavimo prokurorui pagrindų. Byloje asmuo buvo kaltinamas tuo, kad smurtaudamas sukėlė žmogui fizinį skausmą, t. y. bute įvykusio konflikto metu kaltinamasis prieš savo sugyventinę panaudojo fizinį smurtą, apie kurį policijai pranešė triukšmą išgirdusi kaimynė. Teismas neaiškias bylos aplinkybes aiškino tuo, kad kaltinamasis kaltę dėl jam inkriminuotos veikos kategoriškai neigia, jo gynėjas nesutinka su bylos nagrinėjimu pagreitinto proceso tvarka, nei nukentėjusioji, nei į įvykį atvykę pareigūnai ikiteisminio tyrimo metu nebuvo apklausti. Be to, nukentėjusioji nebuvo apžiūrėta medikų¹⁷¹.

Šiuo atveju apylinkės teismo nutartyje nenurodytas nei vienas argumentas, kodėl prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka neatitinka BPK 427 straipsnyje nurodytų reikalavimų, kodėl teismo nurodyti asmenys negali būti apklausti liudytojais teismo posėdžio metu, o juos būtinai dar papildomai reikia apklausti ikiteisminio tyrimo stadijoje. Taip pat teismas nepateikė ir motyvų, paaiškinančių kodėl teisminiame nagrinėjime negalima išsiaiškinti teismui iškilusius klausimus dėl nukentėjusiosios sveikatos sutrikdymo masto ar fakto. Neišvengia kritikos ir apylinkės teismo argumentai dėl kaltinamojo neprisipažinimo bei gynėjo nesutikimo bylą nagrinėti pagreitinto proceso tvarka, kadangi gynėjo sutikimas, kaip ir kaltinamojo ar nukentėjusiojo, nėra baudžiamosios bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka sąlyga, o pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką¹⁷² bei Rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka 1.1. punktą¹⁷³, kaltės neprisipažinimas arba dalinis pripažinimas pats savaime nereiškia, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra aiškios.

Atsižvelgiant į tai, kas šiame poskyryje išdėstyta, galima teigti, kad analizuotose baudžiamosiose bylose, kuriose byla buvo perduota prokurorui BPK 429 straipsnio 2 dalies pagrindu,

¹⁷⁰ „Vilniaus apylinkės teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3811-270/2018“, E-teismai, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/13125582502548/1-3811-270/2018?word=1-3811-270/2018>

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116/2007“, *supra note*, 89.

¹⁷³ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. Nr. I-137 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo“, *supra note*, 74.

teismai (dažniausiai apylinkių) įvairiai interpretuoja šios normos taikymo ribas bei neaiškias bylos ir (ar) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Kai šios aplinkybės teismui nebuvo aiškios, teismai gan formaliai nurodė BPK 427 straipsnio pažeidimą, išdėstant teismui kilusius neaiškumus, bet ne kaip pasireiškė prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto tvarka trūkumai. Taip pat aptartose bylose pasigendama teismo motyvų, paaiškinančių kodėl teismo nustatyti formalūs pažeidimai ar neaiškumai objektyviai trukdo išnagrinėti bylą teisme iš esmės. Pagal nagrinėtą praktiką ir aukštesniųjų teismų nutartis, matyti, jog net ir tam tikri pažeidimai ar bylos neaiškumai dažniausiai gali būti pašalinti teismo nagrinėjimo metu. Tokiais atvejais bylos perdavimas į ankstesnę proceso stadiją turi neigiamos įtakos proceso operatyvumui, neužtikrina kaltinamojo teisės į bylos išnagrinėjimą per kuo trumpiausią laiką bei paprastai eliminuoja galimybę byloje taikyti pagreintą baudžiamąjį procesą. Akivaizdu, jog pagreintas baudžiamasis procesas taikomas daug rečiau nei teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas, o esminis pagreintinto proceso skiriamasis bruožas būtent ir yra supaprastintas ikiteisminis tyrimas. Todėl nereikėtų ikiteisminiam tyrimui, kuris pabaigtas prokuroro pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreintinto proceso tvarka taikyti tokio pat standarto kaip ir įprastam ikiteisminiam tyrimui.

Apibendrinant tai, kas šiame skyriuje išdėstyta, matyti, kad nors BPK nebėra įtvirtinta galimybė teismui priimti sprendimą atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreintinto proceso tvarka ar perduoti (anksčiau vartotina sąvoka – grąžinti) bylą prokurorui, kai nėra aiškios bylos aplinkybės, tačiau praktikoje teismai dažnai vis dar priima tokio pobūdžio sprendimus, dažniausiai vadovaudamiesi BPK 429 straipsnio 2 dalimi, t. y. BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkančiu prokuroro pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreintinto proceso tvarka. Išskirtiniais atvejais – BPK 428 straipsnio 2 dalies 3 punktu ir 3 dalies pagrindais, priimant neskundžiamas protokolines nutartis, nors pagal galiojantį BPK šios nuostatos bylą perduodant prokurorui nėra taikytinos. Nagrinėtoje praktikoje nustatyta, kad teismai (dažniausiai apylinkių) įvairiai interpretuoja BPK 429 straipsnio 2 dalies taikymo ribas bei neaiškias bylos ir (ar) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Teismų sprendimai perduoti bylą prokurorui, vadovaujantis BPK 429 straipsnio 2 dalimi, dažniausiai buvo priimti nenustačius prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreintinto proceso tvarka trūkumų. Analizuotoje praktikoje prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreintinto proceso tvarka neatitikimas BPK 427 straipsnio reikalavimams / neaiškios bylos ir (ar) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės, dažniausiai buvo motyvuojamos kaltinamojo neatvykimu į teismo posėdžius be svarbių priežasčių, tačiau tam tikrais atvejais ir teismo iškilusiomis abejonėmis dėl kaltinamojo

psichikos būklės, prieštariniais kaltinamojo ir nukentėjusiojo parodymais, duotais ikiteisminio tyrimo metu, kaltinamojo kaltės nepripažinimu, būtinumu atlikti papildomus procesinius veiksmus (objekto tyrimą, apklausas), kaltinamųjų išreikšta valia pateikti prašymus dėl pabėgėlio statuso suteikimo, negalimumu teismo nagrinėjimo stadijoje perkvalifikuoti kaltinimo ar bylos faktinių aplinkybių pakeisti iš esmės skirtingomis ir kt. Analizuotoje praktikoje tai pat pastebima, kad nors ir BPK 429 straipsnyje yra numatyti du skirtingi galimi teismo sprendimai, t. y. nutartis atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka (BPK 429 straipsnio 1 dalis) ir nutartis perduoti bylą prokurorui (BPK 429 straipsnio 2 dalis), apylinkių teismai dažnai painioja šių sprendimų definicijas ir perduodami bylą prokurorui, nurodo, jog ir atmesta pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Be to, teismai vis dar naudoja ne bylos perdavimo, bet Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme nebeegzistuojančią „bylos gražinimo“ prokurorui terminą.

IŠVADOS

Išanalizavus tyrimo metu surinktą informaciją bei teismų praktiką, darytina išvada, kad pasitvirtinto ginamieji teiginiai, t. y. esamas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pagreitinto proceso reglamentavimas turi trūkumų, kurie tam tikrais atvejais neleidžia veiksmingai užtikrinti baudžiamojo proceso įgyvendinimo optimaliausiu būdu ir įtariamojo, kaltinamojo teisių bei teisėtų interesų. Taip pat pasitvirtino ir tai, kad teismai tam tikras šių supaprastintų baudžiamojo proceso formų sąlygas skirtingai ir (ar) per plačiai interpretuoja, nukrypsta nuo Lietuvos apeliacinio ir kasacinio teismų praktikos dėl bylos perdavimo į pirmesnę proceso stadiją pagrindų, o kai kuriems šių sąlygų pažeidimams suteikia išskirtinę reikšmę, priimant sprendimą perduoti baudžiamąją bylą prokurorui arba surengti teisminį bylos nagrinėjimą.

Įgyvendinus darbe išsikeltus uždavinius, darytinos šios darbo išvados:

1. Supaprastintas baudžiamasis procesas – tai specifinė įstatymu apibrėžtų nuskalstamų veikų tyrimo ir nagrinėjimo procedūra, kuria, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų bei procesinių garantijų, sutrumpinamas ir optimizuojamas baudžiamasis procesas, atsisakant arba supaprastinant tam tikrus proceso etapus, stadijas ar procesinius veiksmus.
2. BPK 418–432 straipsniuose įtvirtintų supaprastintų baudžiamojo proceso formų modelių esmė yra supaprastintos ikiteisminio tyrimo (pagreitintas procesas) ir bylų nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme procedūros (teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas), o jų taikymas galimas esant atitinkamuose BPK straipsniuose įtvirtintų formaliųjų ir vertinamųjų sąlygų visumai.
3. Tyrimo metu nustatyta, kad teismai baudžiamosiose bylose, kuriose buvo inicijuotas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas ir byla perduota prokurorui dažnai nukrypsta nuo Lietuvos apeliacinio ir kasacinio teismų praktikos dėl bylos perdavimo į pirmesnę proceso stadiją pagrindų (nustatyti atvejai – 6, papildomai autorius darbe tai išvelgia ir 4-iose įsiteisėjusiuose teismų sprendimuose, iš kurių: 1 byla perduota prokurorui dėl netinkamai išspręsto žalos atlyginimo klausimo; 3 bylos perduotos nesant įtariamojo neprieštaravimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu). Taip pat išskirtiniais atvejais teismai per plačiai aiškina bylos aplinkybių aiškumo kriterijų (nustatyti atvejai – 2, papildomai autorius tai mato ir 1-ame įsiteisėjusiame teismo sprendime perduoti bylą prokurorui, suabejojus įtariamojo pakaltinamumu, nors faktinės bylos aplinkybės buvo aiškios, įtariamojo elgesys neišskirtinis ir pakaltinamumas ikiteisminio tyrimo metu įvertinamas). Išdėstytas aplinkybes paprastai nulemia neišsamiai atliktas ikiteisminis tyrimas, prokuroro procesiniai pažeidimai ar paties teismo iškeltos abejonės. Tokiu

būdu neįgyvendinama įtariamojo, kaltinamojo teisė į kuo greitesnį bylos nagrinėjimą ar jo teisėti lūkesčiai, nes neprieštaraudamas dėl proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu, jis atsisako teismo nagrinėjimo bei tam tikrų savo procesinių teisių ir gynybos priemonių, tikėdamasis trečdaliu mažesnės bausmės ir greitesnio baudžiamojimo proceso.

4. Taip pat tyrimo metu nustatyta, kad teismai dažnai skirtingai vertina tam tikrų teismo baudžiamojimo įsakymo priėmimo proceso taikymo sąlygų pažeidimų reikšmę, kaip pagrindą priimti sprendimą perduoti baudžiamąją bylą prokurorui arba surengti bylos nagrinėjimą teisme. Bylos, kuriose nėra įtariamojo neprieštaravimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu paprastai perduodamos prokurorui (nustatyti atvejai – 3), o tos bylos kuriose nėra tinkamai išspręstas žalos atlyginimo klausimas dažniausiai perduodamos nagrinėti teisme (4 atvejai). Kita vertus, kai kurie procesiniai pažeidimai dėl neįgyvendintų teismo baudžiamojimo įsakymo priėmimo proceso sąlygų yra pašalinami skundo aukštesniajame teisme nagrinėjimo metu, tačiau toks trūkumų šalinimo būdas nėra optimalus.
5. Teismai (dažniausiai apylinkių) įvairiai interpretuoja BPK 429 straipsnio 2 dalies taikymo ribas bei neaiškias bylos ar nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, dažnai perduodant bylas prokurorams, nenustačius prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka trūkumų (nustatyti atvejai – 9, papildomai autorius tai išvelgia ir 1-ame įsiteisėjusiame teismo sprendime perduoti bylą prokurorui dėl kaltinamojo neatvykimo, tačiau tokį sprendimą grindžiant su tuo nesusijusiu ir neesminiu pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka trūkumu). Retesniais atvejais dėl neaiškių nusikalstamos veikos padarymo / bylos aplinkybių teismai atmeta prokuroro pareiškimą ir „grąžina“ bylą prokurorui priimdami neskundžiamas protokolines nutartis pagal BPK 428 straipsnio 2 dalies 3 punktą ir 3 dalį (2 atvejai) nors nuo 2013 metų liepos 2 dienos galiojančiame pagreitinto proceso reglamentavime nebėra numatytos tokios galimybės, o ir pačiame BPK nebeegzistuoja „bylos grąžinimo“ prokurorui terminas.
6. Analizuotoje praktikoje prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka neatitikimas BPK 427 straipsnio reikalavimams / neaiškios bylos ar nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės dažniausiai buvo motyvuojamos kaltinamojo neatvykimu į teismo posėdžius be svarbių priežasčių (nustatyti atvejai – 3). Nors tokio pobūdžio teismų sprendimai yra nepagrįsti, kaltinamojo vengimas atvykti į teismo posėdžius, nesant tam svarbių priežasčių yra aktuali problema, trukdanti bylą išnagrinėti pagreitinto proceso tvarka.

PASIŪLYMAI

1. Siūloma papildyti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 423 straipsnį trečia dalimi ir ją išdėstyti taip:

„3. Jeigu šio straipsnio 1 dalyje priimta nutartis yra nesusijusi su nukentėjusiojo ir (ar) civilinio ieškovo interesais ar įtariamojo neprieštaravimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, bylą išnagrinėjus teisme kaltinamajam taikomos BK 64-1 straipsnio nuostatos, taip kaip bylą išnagrinėjus teismo baudžiamuoju įsakymu.“

2. Siūloma papildyti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 420 straipsnį trečia dalimi, ją išdėstant taip:

„3. Teismas, gavęs prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir nustatęs jame trūkumus, trukdančius priimti šio straipsnio 1 dalies 1-3 punktuose numatytą sprendimą, turi teisę teikti prokurorui reikalavimą pateikti papildomus duomenis. Šis teikimas 7 dienomis sustabdo šio straipsnio 1 dalyje numatytą terminą.“

3. Siūloma papildyti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 429 straipsnio 1 dalį trečiu punktu jį išdėstant taip:

„3) kai kaltinamasis be svarbių priežasčių neatvyksta į teismą.“

4. Siūloma pakeisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 428 straipsnio 3 dalį ir ją pakeisti taip:

Aktuali redakcija:

„3. Šio straipsnio 2 dalyje nurodyti sprendimai įrašomi į teismo posėdžio protokolą ir yra neskundžiami.“

Siūloma redakcija:

„3. Šio straipsnio 2 dalies 1 ir 2 punktuose nurodyti sprendimai įrašomi į teismo posėdžio protokolą ir yra neskundžiami.“

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>
3. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“. EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>
4. „Tarpautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“. LRS. Žiūrėta 2024 m. sausio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848>
5. „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. LRS. Žiūrėta 2024 m. sausio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.114048>
6. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. vasario 3 d. įsakymu Nr. I-34 patvirtintas „Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros 2023-2025 metų strateginis veiklos planas““. Lietuvos Respublikos prokuratūra. Žiūrėta 2023 m. balandžio 23 d. <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2023/02/2023-2025-m.-svp-2023-02-03-nr.-i-34.pdf>
7. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas byloje Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05“. LRKT, Žiūrėta 2024 m. gegužės 17 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>
8. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas byloje Nr. 33/03“. LRKT. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content>
9. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas byloje Nr. 45/06“. LRKT. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content>
10. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. Nr. I-230 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““. LRS. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c02c03a087e311ee9ee3e4a7f62b7a26?jfwid=-v4dgceoly>

11. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2024 m. gegužės 15 d. Nr. I-107 įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2023 m. lapkričio 20 d. įsakymo Nr. I-230 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo“ pakeitimo“ pakeitimo“. LRS. Žiūrėta 2024 m. gegužės 27 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dd778d4212f211ef8e4be9fad87afa59?jfwid=-s4z8yn9k6>
12. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. Nr. I-137 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo““. LRS. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62e791f0089911e5b0d3e1beb7dd5516/asr>
13. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2017 m. rugpjūčio 16 d. Nr. I-276 įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymo Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo“ pakeitimo“. LRS. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5936ae02825b11e7b075905f6c3d6a10?jfwid=-98ll1sojn>
14. „Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5956/asr>
15. „Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. balandžio 27 d. įstatymas Nr. XIV-1925“. LRS. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/03f340d1e51911eda305cb3bdf2af4d8>
16. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Suvestinė redakcija nuo 2013-06-12 iki 2013-07-12)“. LRS. žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/EngdcuiRsj?jfwid=-37w5ts8x9>
17. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.453253?jfwid=-37w5ts56a>

Specialioji literatūra:

1. R. Jurgaitis. „Sandėris dėl pripažinimo kaltu arba tiesiog kaltinamojo pripažinimas – galimybė supaprastinti baudžiamąjį procesą“. *Jurisprudencija* 29(21) (2002): 40–48.
<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3580>
2. R. Ažubalytė, R. Jurgaitis ir J. Zajančkauskienė. *J. Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16822/9789955193777.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. R. Ažubalytė, R. Jurka, M. Šalčius ir J. Zajančkauskienė. *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
<https://repository.mruni.eu/handle/007/16951>
4. R. Jurgaitis. „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“. Doktoro disertacija, Vilniaus teisės universitetas, 2004.
5. R. Jurgaitis. „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprastojo nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos.“. *Jurisprudencija : mokslo darbai*, Nr. 6 (2008): 67-75.
<https://repository.mruni.eu/handle/007/12123>
6. R. Jurgaitis. „Ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teoriniai ir praktiniai aspektai.“. *Jurisprudencija : mokslo darbai*, Nr. 75 (2005): 23-29.
<https://repository.mruni.eu/handle/007/12884>
7. R. Ročys. „Problems of applying of the court’s penal order’s institute in the criminal procedure law of Lithuania.“. *Teisės apžvalga*, Nr. 1 (2016): 124-45.
<https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/2e048714-886e-4f30-bf6f-12c337690ae6/content>
8. D. Pranka. „Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso problemos ir tobulinimo perspektyvos.“. *Jurisprudencija : mokslo darbai*, 2017, 339-58.
<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4707>
9. G. Goda. „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos.“. *Teisė* 65 (2007): 50-63.
<https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367164029710/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
10. P. Ancelis. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas*. Vilnius: Saulelė, 2007.

11. Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
12. Galina Rusman. „Incentive Forms of Court Proceedings as an Element of the Transformation of the Criminal Process“. *International Journal of Law in Changing World* 1, 1 (2022): 10.
<https://ijlcw.emnuvens.com.br/revista/article/view/14/4>
13. Sandra Kaijam. „Criminal procedural form and its differentiation“. 5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences & Arts SGEM, (2018): 137.
14. Raimondas Jurka, Svetlana Melničenko ir Irma Randakevičienė. *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje*. Vilnius: Eugrima, 2006.
15. Lyra Jakulevičienė, Salvija Mulevičienė, Jolanta Zajančauskienė, Reda Molienė ir Marijus Šalčius. *Teismo proceso vedimo studija*. Vilnius: Nacionalinė teismų administracija, 2023.
<https://grants.teismas.lt/wp-content/uploads/2022/11/Teismo-proceso-vedimo-studija.pdf#page=8&zoom=100,72,167>
16. Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas, Artūras Šumskas, Viktoras Dovidaitis, Valerij Pačkevič, Pranas Kuconis ir Arūnas Meška. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

Internetiniai šaltiniai:

1. Lietuvos Respublikos prokuratūra. *Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2023 metais ataskaita*. Lietuvos Respublikos prokuratūra, 2024.
<https://prokuraturos.lt/data/public/uploads/2024/03/2023-m.-ataskaita-galutine.pdf>
2. Nacionalinė teismų administracija. *Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2023 m.* Nacionalinė teismų administracija, 2024.
<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2024/03/lietuvos-teismai-ataskaita-2023-m..pdf>
3. Stasys Keinys. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2021.
<https://ekalba.lt>.
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. rugsėjo 17 d. nutarimas Nr. 48 „Dėl teismų praktikos, taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą““,
<https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28526>
5. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407,

426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 9(1), 131(1), 430(1) straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 64(1) straipsniu įstatymo projekto“, LRS, žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.153946?jfwid=-xmx0merjh>

6. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 9(1), 131(1), 430(1) straipsniais įstatymo projektas“. LRS. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.153941?jfwid=-xmx0merjh>

Teismų praktika:

1. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1980 m. vasario 27 d. sprendimas byloje Deweer v. Belgium, peticijos Nr. 6903/75“. HUDOC. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d.
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57469%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57469%22]})
2. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-746/2017“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d.,
<https://eteismai.lt/byla/180391133366056/2K-70-746/2017>
3. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116/2007“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d.
<https://eteismai.lt/byla/44558799255493/2K-116/2007>
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452/2013“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. sausio 29 d.
<https://eteismai.lt/byla/217148377407138/2K-452/2013>
5. „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-16-1020/2024“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
6. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1-2826-1078/2023“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
7. „Vilniaus regiono apylinkės teismo Ukmergės rūmų 2023 m. rugpjūčio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1-1111-1104/2023“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
8. „Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-142-932/2022“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.

9. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. e1-1276-990/2022“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
10. „Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-112-851/2022“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
11. „Kauno apygardos teismo 2023 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-576-813/2023“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
12. „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-52-626/2024“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
13. „Šiaulių apygardos teismo 2022 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-48-354/2022“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
14. „Vilniaus regiono apylinkės teismo Švenčionių rūmų 2023 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1-580-1156/2023“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
15. „Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-111-365/2023“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
16. „Vilniaus apygardos teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje e1S-92-935/2023“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
17. „Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1S-112-932/2023“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
18. „Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-33-300/2021“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
19. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-12-195/2019“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
<https://eteismai.lt/byla/153758400853086/1S-12-195/2019?word=1S-12-195/2019>
20. „Kauno apygardos teismo 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-179-593/2019“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
<https://eteismai.lt/byla/79903339243776/1S-179-593/2019?word=1S-179-593/2019>
21. „Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-327-988/2020“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
22. „Šiaulių apygardos teismo 2018 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-196-316/2018“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
<https://eteismai.lt/byla/274701200313917/1S-196-316/2018?word=1S-196-316/2018>

23. „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-59-318/2019“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
<https://eteismai.lt/byla/90862784401601/1S-59-318/2019?word=1S-59-318/2019>
24. „Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 1S-23-309/2021“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
25. „Šiaulių apygardos teismo 2019 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-3-309/2019“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
<https://eteismai.lt/byla/181272420508691/1S-3-309/2019?word=1S-3-309/2019>
26. „Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-703-493/2019“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
<https://eteismai.lt/byla/257274103076340/1S-703-493/2019?word=1S-703-493/2019>
27. „Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-97-380/2021“, INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
28. „Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. sausio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-137-1010/2022“. INFOLEX Praktika. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
29. „Vilniaus apylinkės teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3811-270/2018“. E-teismai. Žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.
<https://eteismai.lt/byla/13125582502548/1-3811-270/2018?word=1-3811-270/2018>

ANOTACIJA

Šiame magistro baigiamajame darbe siekiant nustatyti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintų supaprastintų baudžiamojo proceso formų reguliavimo ir taikymo problemas yra analizuojamos baudžiamosios bylos, kuriose buvo inicijuotas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas arba pagreitinatas procesas, tačiau dėl tam tikrų priežasčių šios proceso formos nebuvo įgyvendintos.

Nustatyta, kad esamas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitinto procesų formų reglamentavimas turi trūkumų, kurie tam tikrais atvejais neleidžia veiksmingai užtikrinti baudžiamojo proceso įgyvendinimo optimaliausiu būdu, įtariamąjį, kaltinąjį teisių ir teisėtų interesų. Taip pat, teismai tam tikras minėtų supaprastintų baudžiamojo proceso formų sąlygas per plačiai interpretuoja, kai kuriems šių sąlygų pažeidimams suteikia išskirtinę reikšmę priimančiam sprendimui perduoti baudžiamąją bylą prokurorui arba teisminei nagrinėjimui bei nukrypsta nuo Lietuvos apeliacinio ir kasacinio teismų praktikos dėl bylos perdavimo į ankstesnę proceso stadiją pagrindų.

Reikšminiai žodžiai: supaprastinta procesinė forma, teismo baudžiamasis įsakymas, pagreitinatas procesas, baudžiamojo proceso optimalumas, kaltinamojo interesai.

ANNOTATION

In this master's thesis the author reviews the problems of regulation and application of simplified criminal proceedings forms established in Lithuania by analysing criminal cases in which court's penal order process or accelerated procedure were initiated, but due to certain reasons these forms of simplified criminal proceedings were not implemented.

The author identified that the existing regulation of court's penal order process and accelerated procedure have shortcomings, which in certain cases does not ensure the implementation of the criminal process in the most optimal way and guarantee the rights / legitimate interests of the accused. Furthermore, the courts interpret certain conditions of the aforementioned simplified criminal proceedings forms too widely, give special importance to some violations of these conditions when making a decision to transfer the criminal case to the prosecutor or to the court for a judicial hearing and deviates from the case law of the Court of Appeal of Lithuania and the Supreme Court of Lithuania regarding the grounds for transferring the case to an earlier stage of the process.

Key words: simplified criminal proceedings, court's penal order, accelerated procedure, optimal criminal process, the interests of the accused.

SANTRAUKA

PROBLEMINIAI (DISKUSINIAI) SUPAPRASTINTŲ BAUDŽIAMOJO PROCESO FORMŲ TAIKYMO KLAUSIMAI

Atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, pavojingumą, tyrimo sudėtingumą, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse yra numatyta galimybė baudžiamąjį procesą įgyvendinti, taikant greitesnes ir ekonomiškesnes supaprastintas baudžiamojo proceso formas. Tenka apgailestauti, kad nors ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse supaprastinto baudžiamojo proceso institutas yra įtvirtintas nuo šio kodekso priėmimo dienos, t. y. 2002 m. kovo 14 d. (įsigaliojo nuo 2003 m. gegužės 1 d.), tačiau praktikoje vis dar pastebimi tam tikri teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitinto procesų reguliavimo trūkumai ir jų taikymo problemos. Tai sukelia kliūtis baudžiamąjį procesą įgyvendinti greitai, ekonomiškai, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų bei užtikrinant proceso dalyvių teises ir teisėtus interesus.

Šiame tyrime siekiant nustatyti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintų supaprastintų baudžiamojo proceso formų reguliavimo ir taikymo problemas yra analizuojamos baudžiamosios bylos, kuriose buvo inicijuotas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo arba pagreitintas procesai. Tyrimo tikslų pasiekimui ir išsamiam temos išnagrinėjimui baigiamajame darbe teoriniu lygmeniu analizuojama supaprastinto baudžiamojo proceso samprata, reikšmė, paskirtis, formos bei šio proceso teisinis reguliavimas ir taikymo sąlygos Lietuvoje. Praktinėje tyrimo dalyje nagrinėjamos teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitinto procesų problematikos, analizuojant pastarųjų kelerių metų teismų sprendimus bylose, kuriuose buvo inicijuotos šios supaprastinto baudžiamojo proceso formos, tačiau galutiniame rezultate baudžiamoji byla buvo perduota prokurorui arba teismui nagrinėjimui.

Tyrime nustatyta, kad esamas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitinto procesų formų reglamentavimas turi trūkumų, kurie tam tikrais atvejais neleidžia veiksmingai užtikrinti baudžiamojo proceso įgyvendinimo optimaliausiu būdu, įtariamąjį, kaltinamąjį teisių ir teisėtų interesų. Taip pat, teismai tam tikras minėtų supaprastintų baudžiamojo proceso formų sąlygas per plačiai interpretuoja, kai kuriems šių sąlygų pažeidimams suteikia išskirtinę reikšmę priimančiam sprendimui perduoti baudžiamąją bylą prokurorui arba teismui nagrinėjimui bei nukrypsta nuo Lietuvos apeliacinio ir kasacinio teismų praktikos dėl bylos perdavimo į ankstesnę proceso stadiją pagrindų.

SUMMARY

PROBLEMATIC (DISCUSSIONAL) ISSUES OF APPLICATION OF SIMPLIFIED CRIMINAL PROCEEDINGS FORMS

Depending on the nature and the seriousness of the criminal offence, complexity of the investigation, the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania provides for the possibility of implementing criminal proceedings through faster and more cost-effective simplified forms of criminal procedures. Although the institute of simplified criminal proceedings has been established in the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania since its adoption, i.e. 14 March 2002 (in force since 1 May 2003), certain shortcomings in the regulation of court's penal order process and accelerated procedure and problems in their application are seen to this day. This leads to obstacles to the implementation of criminal proceedings in a swift, cost-effective manner, while respecting the principles of criminal process and ensuring the rights / legitimate interests of the participants.

In order to identify the problems of regulation and application of the simplified criminal proceedings forms provided for in the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania, this master's thesis analyses criminal cases in which the process for court's penal order or accelerated procedure were initiated. To achieve the objectives of this research and to analyse the topic in detail, the theoretical part the thesis analyses the concept, meaning, purpose and forms of the simplified criminal procedure, as well as the legal regulation and the conditions for its application in Lithuania. The practical part of this research focuses on the problematic issues of court's penal order process and accelerated procedure by reviewing court decisions of the last few years in cases where these forms of proceedings were initiated, but as the final result – the criminal cases were transferred to the prosecutor or to the court for a judicial hearing.

The author identified that the existing regulation of court's penal order process and accelerated procedure have shortcomings, which in certain cases does not ensure the implementation of the criminal process in the most optimal way and guarantee the rights / legitimate interests of the accused. Furthermore, the courts interpret certain conditions of the aforementioned simplified criminal proceedings forms too widely, give special importance to some violations of these conditions when making a decision to transfer the criminal case to the prosecutor or for a case trial in court and deviates from the case law of the Court of Appeal of Lithuania and the Supreme Court of Lithuania regarding the grounds for transferring the case to an earlier stage of the process.